KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

KIYI

58

YIL: 5 ● OCAK 1991 ● 3000 TL

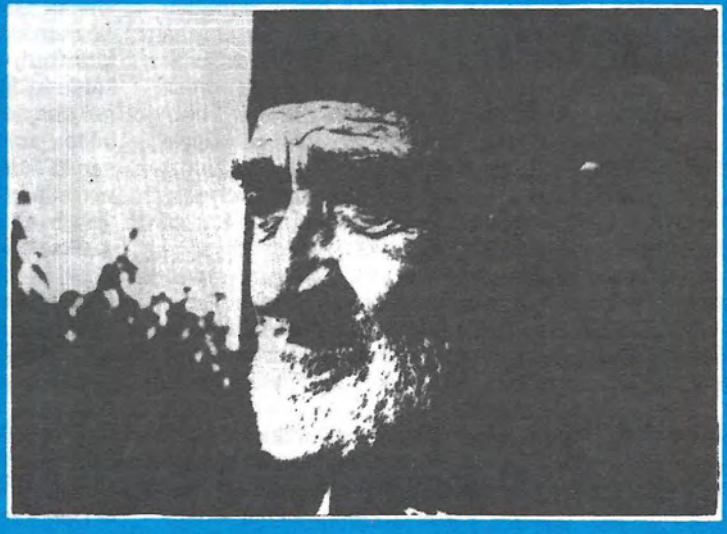

taceddin bir insan

bu sayıda: ● ezra pound (çeviri: halit çakır) ● nadir gezer ● feriha altıok ● necla ışık ● tamer k. bilgin ● m. reşat sümerkan ● durcan yaşacan ● hande kökten ● mustafa duman ● gülseren engin ● ali van ● orhan şalk gökyay ● ahmet özer ● erten üçer ● metin güven ● önder adalı ● güngör gençay ● nusret kemal otyam ● lütfiye aydın ● kenan sarıalioğlu ● bekir semercl ● tansu bele ● ilhan büyükcebecl ● ibrahim tığ ● azime korkmazgil ● haşim şahin ● oğuz tansel ● asım öztürk ● ibrahim yıldız

KIYI'dan

● **Linç** (1967), **İdamlıklar** (1971), **Tatar Ramazan** (1969), **Ter Adamları** (1975), **Dimitrof Geçiyor** (1978), **Patrona** (1983), **Canlı Bayraklar** (1985), **Ateşten Köprü** (1988), **Ey Gaziler** (1989) adlı yapıtları bulunan yazar **Kerim Korcan**, 9 Kasım 1990 günü İstanbul'da öldü. 1918 **Adapazarı** doğumlu olan **Korcan**, ömrünün en güzel yıllarını özgürlüğünden yoksun olarak geçirmişti. Yapıtları yaşamının yanıtı olarak değerlendirilen **Korcan**, yazar **İlhan Selçuk**'un tanımıyla, **'dik yaşadı, ayakta öldü.'** anısına saygılar sunuyoruz.

● Dergimizde ürünleri yayımlanan, kimi yazıların oluşturulmasında bizlere elinden gelen yardımı esirgemeyen, **İçimden Gelen Sesler** adlı şiir kitabı bulunan, **Hasip Yağmurdereli** de aramızdan ayrıldı. Eğitimci, araştırmacı yazar **Nesip Yağmurdereli**'nin kardeşi olan **Hasip Yağmurdereli**, Kıyı'mızın her sayısını sevinçle, umutla karşılaşan okurlarımızdandı. Saygıyla anıyoruz.

● Şair arkadaşımız **Ahmet Özer**'le yeni yayımlanan dördüncü kitabı **Söyle Yüzüm Tanığımsın** üzerine 17 Aralık 1990 günü TRT Trabzon Radyosunda bir söyleşi yayımlandı. **Özer**, son yıllarda yazdığı şiirlerinden oluşan yeni kitabı üzerine Trabzon Radyosu prodüktörlerinden **Mustafa Davutoğlu**'nun sorularını yanıtladı. Şiirlerinden örnekler sundu.

● Şair arkadaşımız **Haşim Şahin**'in yeni kitabı Kerem yayınlarında çıktı: **Ateşler İçtik**. 33 şiirden oluşan **Ateşler İçtik, Haşim Şahin**'in Üçüncü şiir kitabı. Şairin daha öncelerde **Güneşe Sarın Beni** ile **Dillerim Lâl** adlı kitapları yayımlanmıştı. Yazar arkadaşımız **Burhan Günel**'in 1981 Türk Dil Kurumu Ödülü'nü kazanan BAŞKA BİR YAZ adlı kitabının üçüncü basımı çıktı. 1980'de Kerem, 1981'de Yalçın Yayınları'ndan okura ulaşan kitap **Metin Turan**'ın yönettiği Karşı Yayınlar'ın bir ürünü. Karşı Yayınlar'ın yönetim yeri: **Necatibey Cad. 54 / 10 Sıhhıye - Ankara.**

● Şair arkadaşımız **Hasan Hüsnü**'nün ikinci şiir kitabı **'Ağıtsız Çığlık'** adıyla **Anadolu Sanat Yayınları**'nda basıma hazırlanıyor. Yeni yılın Ocak ayında okura ulaşacak olan kitap, şairin yirmi yıldır yazdığı şiirlerinden oluşuyor.

● Kültür ve sanat dünyamıza İNSANCIL adıyla yeni bir dergi kazandırıldı. Sahip ve yazışleri sorumlu yönetmenliğini **Berrin İstanbulluoğlu**'nun Genel Yayın Yönetmenliğini **Cengiz Gündoğdu**'nun yaptığı İNSANCIL dergisi aylık olarak yaşamına başladı. 40 sayfa olarak yayımlanan **İnsancıl**'a yayın yaşamında başarılar diliyor, yazışma adresini veriyoruz: **Mollafenari Sk. Nadir Han. No: 40 - 42 Kat: 5 Cağaloğlu - İstanbul.**

● Aylık Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi ABECE'nin Kasım 1990 tarihli 53. sayısı yayımlandı. Üç aylık bir gecikmeden sonra yayın yaşamına başlayan ABECE, Eğit - Der'in sahibi olduğu bir yayın organı. Derginin yazışma adresi: P.K. 131 Yenişehir - Ankara.

● Dergimizin 55. sayısında kendisiyle yapılan bir söyleşiyi yayımladığımız, ilerlemiş yaşına karşın yazarlık yaşamını sürdüren gazeteci - yazar **Cemal Azmi Tellioğlu**'yla GAP Televizyonunda yayımlanacak bir program nedeniyle ayrıntılı bir söyleşi yapıldı. Programda **Tellioğlu**, işgal ve seferberlik yıllarından günümüze uzanan nice anısını, yazarlık yaşamıyla birlikte özetledi.

● Kasım 1990 tarihinde aylık şiir dergisi ŞİİR OKULU da okurlara ulaştı. Sahibi ve Yazışleri Sorumluluğunu **Ali Narçın**'ın, Sanat Yönetmenliğini **H.Hüseyin Yalvaç**'ın yaptığı "ŞİİR OKULU" dergisinin Ocak ayı, düşünce ve basın yaşamımızda, iki büyük değerimizin aramızdan ayrıldığı bir zaman dilimidir. **Sabahattin Eyuboğlu**'nu 13 Ocak 1973, **Cemal Reşit Eyuboğlu**'nu 21 Ocak 1988 tarihinde yitirmiştik. Her ikisinin anısına saygılar sunuyoruz. Kültür yaşamımızdaki büyük emekleri hep yaşayacaktır. Yazışma Adresi: **P.K. 90 (34711) Bakırköy - İstanbul.**

● **ÖDÜLLER**

1990 yılı, **Behçet Necatigil Şiir Ödülü "İnsan Bir Yalnızlıktır"** adlı kitabıyla **Sefa Kaplan**'a verildi. **Kaplan**'ın **Sürgün Sevdaları** adlı ilk şiir kitabı 1984 yılında yayımlanmıştı. 1990 yılı **Sedat Simavi** Ödülleri de sahiplerini buldu. Edebiyat dalındaödül **"Buluşma"** adlı yapıtıyla şair **Sabahattin Kudret Aksal**'a verildi.

● **HABERLER**

Dergimiz öncülüğünde gerçekleştirilen, **İlhan Demiraslan Şiir Ödülü**'nü, uzun yıllardır **Stockholm**'de yaşayan ozan **Özkan Mert**'in **CEM** yayınlarında çıkan **ALLAH VE TANGO** adlı şiir kitabına verilmesi **Türkiye**'de ve **İsveç**'te yaşayan Türkler arasında büyük sevinç yarattı.

Ödül nedeniyle, **İsveç** Merkez Radyosu Türkçe Yayınlar Bölümü MERHABA, **Özkan Mert** ile bir söyleşi yayımladı. Sözkonusu söyleşide **Özkan Mert, İstanbul, Ankara, İzmir** gibi büyük kentlerin dışında da önemli kültür ve sanat dergilerinin yayımlandığını söyledikten sonra, **Trabzon**'da yayımlanan KIYI dergisinin ilk sırada yer aldığını vurguladı. Ve **Trabzon**'un **Türkiye**'nin en önemli kültür ve edebiyat merkezlerimizden biri olduğunu belirtti.

Özkan Mert, söyleşinin sonundaALLAH VE TANGO'da yer alan KÖPEK HAVLAMALARI ve YILDIZ SAVAŞLARI adlı şiirlerini okudu.

Avrupa'da yaşayan Türk şairlerinden **Özkan Mert, Habib Bektaş** ve **Yüksel Pazarkaya 14. Sallıhlı Şiir İkindileri**'ne çağrıldılar.

● Dergimizde 24 Kasımda yapıldığı belirtilen **Ahmet Özer - Türkay Korkmaz** imza günü, belirtilen tarihten bir gün önce iptal edilmişti. İmza günü, 22 Aralık günü **Ahmet Özer**'in katılımıyla gerçekleşti.

● Şubat sayımızda buluşmak dileğiyle, başarılar, esenlikler.

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş. Adına

M.Nacl ÖZKAN

Yazı İşleri Yönetmeni: **Gündoğdu SANIMER**
Müessese Müdürü : **Melih S. ERTÜZÜN**
Dizgi-Sayfa Düzeni : **İsmail FANDAKLI**
Film : **Halil İ. KALAYCI**
Montaj : **Ahmet ÖZKAN**
Kapak Düzeni : **M.Reşat SÜMERKAN**

Baskı: Sakarya Matbaacılık Kunduracılar Cad. No: 42/D Tel: (031) 172 32 Fax: (031) 191 59 61200 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık 30.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **40 DM**
Yazışma Adresi : **P.K. 183 Trabzon**
Ederi : **3000 TL. (KDV Dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 183) Kod No: 61001 - TRABZON

dublinliler ve james joyce[1]

● **Ezra POUND** Türkçesi: **Hallt ÇAKIR**

Çağdaş İngiliz düzyazısı başıboş coşkuya öylesine kapılmıştır ki, yalnızca **"Joyce'un küçük öyküleri bundan uzaktır."** diyerek seçkin okuru koşturup kitabı[2] satın aldırabilirsiniz.

Yazık ki, bir eleştirmenin gücü bu sonucu sağlamaya yetmiyor.

Birkaç aydır **Joyce**'u **Egoist**'deki diziden izleyen okurlar onun bu niteliklerini başkalarından öğrenmek gereksinimi duymazlar. Onlar da dergi de yazarın işbirliğinden hoşnutturlar.

Joyce'un düzyazısı açık ve gerçekçidir. Öznel şeylerden söz eder,ama onları öyle açık, sınırları belirli sunar ki, lokomotifleri anlatıyor, ya da inşaat şartnamesi yazıyor sanırsınız. Bu nedenle onu okuyanda boşuna okuyor duygusu uyanmaz.

Fransız yazarlarından iyi bir parçayı **Joyce**'dan aldığım bir parça ile, hiçbir eziklik duygusuna kapılmadan yanyana getirebilirim. Hala ortalıkta izlenimciler var. Bunların **Joyce**'u kendilerinden biri saydıklarını söyleyebilirim. İzlenimci yazarlara hayranlık duyarım. İzlenimciliğe daha varamamış İngiliz yazarları (İngiliz ozanları ile düzyazı yazarlarının yüzde doksanbeşi) sıkıcıdır.

İzlenimciliğin iki anlamı var; daha doğrusu, **"İzlenimcilik"** sözcüğü iki ayrı izlenim bırakır.

Düzyazı ve şiir yazanların bir okulu var ve bunun öncüsü **Stendhal**, kurucusu ise **Flaubert**'dir. **Flaubert**'in ardından gidenler okurlarına kesin ve doğru olanı verirler. Çoğun doğru anlatıma öyle verirler ki kendilerini, seçmeyi, yeğinliği ve dikkat yığışmasını unuturlar. Bunlar açıklayıcılıkları ile bugünkü yazında belki de en yararlı güçtürler.

Çoğu ozan olan bir bölük yazar daha var ki bunlar, bir başka yazarın yazılarına değil, **Monet**'nin resimlerine bakarak yerlerini aldılar. Resimde her akımın yapmak istediğini sözcüklerle öykünen birkaç yazar çıkar. Böylece, yazar **Monet**'nin bir resmini görür ve **"yamaçta çiçek açmış pembe domuzlar"** diye yazar; bir başkası da **"kayağantaş mavisi"** saç ve **"ağaç çilleği renginde böğürler"**den söz eder.

Flaubert'in kesin belirliliği yerine **Monet**'in yumuşak hoşluğuna öykünerek yazan **"İzlenimciler"** sıkıcıdır; belki de iyimser sıkıcı demek yerinde olur. Yaşanan dönemin genel havası bütün sanatlara yansır. Birbirine koşut akımlar olur. Bunların etkileri, nedenleri ve ilişkileri yüzeysel benzerlik göstermeyebilir. Resmin bu yansıması on yıl, yirmi yıl sonra, öykünülen resim akımına koşut yazınsal akımın tıpkısı değildir.

Ozanı, tinsel yansımayı gözardı etmeye zorlayan kuvvet ressamı, betimlemeden uzaklaşmaya götürür. Böylece yazılan şiirle yapılan resim birbirini anıştırmayabilir.

Joyce'un, en önde gelen diyemem ama, en çok görülen üstünlüğü, öğrenmek istemediğimiz çok şeyi söylemekten özenle kaçınmasıdır. Duyguculuğa başvurmadan, çırpıntılar dizmeden gözle kaş arasından, canlı canlı anlatır. Bir gerçekçidir o. Hayvanlar üzerinde deneyleri durdurmakla, ya da yeni bir ekonomi kurmakla yaşamın iyileşeceğine inanmaz. Her şeyi olduğu gibi alır. Yaşamın herhangi bir diliminin, ilginç olmak için, öykünün alışılmış biçimine sokulması gerektiğini öne süren usandırıcı göreneğe aldırış etmez. **Maupassant**'dan bu yana bir sürü öykücü geldi geçti, ama gerçek yaşamı çok azı betimleyebildi. Yaşam genelde düzgün çizgilerle çevrili bir çerçeve içinde oluşmaz; böyle olduğunu sürekli söylemek kadar da sıkıcı bir şey yoktur.

Joyce'un **İrlandalı** oluşu şaşırtıcıdır. **İrlandalıların**, ya da Keltlerin başarısız imgeleminden (sanıyorum düşlem **'phantasy'** diyorlar buna şimdilerde) bıkılmıştır çünkü. Ama **Joyce** başarısız değil. O tanımlıyor. **İrlanda** köyü sanayilerini geliştirmek isteyen bir kurum değil **Joyce**. Uluslararası düzyazı ayracını (standart) benimsiyor ve ona bağlanıyor.

Joyce bize **Dublin**'i olduğu gibi anlatır. Abartılı güldürüye kaçmaz. **Dickens** karikatürcülüğüne de yaslanmaz. Anlattıkları yalnız **Dublin**'de değil, her kentte bulunur. Yerel adları, birkaç yerel anıştırmayı, geçmişin birkaç tarihsel olayını silip, yerlerine başkalarını koyarak öykü başka kentler için yinelenebilir. Yazar çevresindeki şeyleri ne yapacağını iyice biliyor, ama bu ayrıntılara kendini kaptırmıyor; bunların altında yatan evrensel öğeye ulaşabiliyor.

Madam Bovary'de, ya da **Dona Perfecta**'da anlatılan bellibaşlı olaylar, güçlerini aldıkları yerel renklere, ya da yerel ayrıntılara dayanmazlar. İyi yazı, iyi betimleme özellikle yerel olabilir, ama yerelliğe bağlı kalamaz. **Joyce** tipleri değil, bireyleri anlatıyor. Her uyruğun iliklerine işlemiş ortak coşkuları ele alıyor, demek istiyorum. **"İrlandalı karaktere"** saplanıp kalmıyor. Zamanımızda **İrlanda** yazını üç evreden geçmiştir: **Shamrock**[3] **evresi, Kır kumru evresi** ve **Kil tartan evresi. Joyce**'un yapıtları ile yeni bir evre açıldığını sanıyorum. Çağdaş Avrupalı yazarlar gibi yazıyor **Joyce. Strindberg**'e, ya da **Bang**'a[4] öykünüyor, demek istemiyorum. Dehşet salmak için yeraltını kepçelemiyor, ürpertici öznelliğe kaçmıyor. Normal şeyleri ve normal insanları anlatmak anlamında klasik bir yazardır o. Bir kurul odası, küçük satıcı, solda sıfır biri, evrak görevlileri ile dolu pansiyon - uğraştığı konular bunlar ve onları öyle alıyor ki, herbirinin sanat konusu olması yadırganmıyor.

Francis Jammes[5], **Charles Vildrac**[6] ve **D.H. Lawrence** koşuklu kısa öyküler yazdılar. Belki de olayları düzyazı kadar açık, ama daha kısa olarak anlatmak için bu yola başvurmuşlardır. **Joyce** da buna benzer bir yoğunlaştırmaya girişmiştir. Şiire tanındığı sanılan ayrıcalığa gereksinim duymadan, yönteminin yerindeliğini göstermek için düzyazıyı sürdürdü.

Sanıyorum, çok titiz seçiciliği ve gereksiz ayrıntıları ayıklaması nedeniyle bütün izlenimci yazarları aşar. Gereksiz ayrıntı ile yersiz ayrıntı birbirinden kalın çizgi ile ayrılır. İzlenimci bir arkadaş bana gelir, **"hazırlayıcı etkiler"** üzerine bir sürü söz eder; yersiz değil diye gereksiz birçok ayrıntıyı sokuşturur; ama bu yersiz olmayan ayrıntıların anlatımı sonunda yorar ve dinleyenin onuruna dokunur.

Joyce'un sunmak istediği ayrıntıları seçmedeki bu aşırı titizliği, sanıyorum, onun benim kuşağımdan olduğunu gösterir. söz gelimi 1910'ların, 1900 ile bugün arasındaki kuşağın değil.

Sonuç olarak, bu öyküler ve şimdi dizi olarak yayımlanan roman çağdaş İngiliz yazarları arasında **Joyce**'a kesin bir yer kazandırmıştır.●

---

*1. Bu eleştiri ilkin 15.7.1914'de **The Egoist** dergisinde çıktı.*
*2. **Dublinliler**, James Joyce, Grant Richards.*
3. İrlanda'nın simgesi olan bir tür yonca.
4. Bang, Herman Joachim (1857 - 1912): Danimarkalı romancı. Sonraları izlenimci olmuştur.
5. Jammes, Francis (1868 - 1938): Fransız Ozanı. Simgecilere (Sembolist) yakındır.
6. Vildrac, Charles (1882 - ?): Fransız Ozanı Oyunyazarı ve Denemecisi.

sanat sanat için midir?

● Nadir GEZER

Arnavutluk Öyküleri Seçkisi'nin, **Arnavut** yazınına genel bakış bölümünde **"Genç yazarlar gerici yazın eğilimleriyle savaşmalıdırlar. İdeallzml, sanat sanat içindir anlayışını, sayrılıklı romantizm eğilimlerinl atmalı, yapıtlarında güzel ve sağlıklı bir ahlak atmosferi göstermeli, halkın kahramanlığını simgeleyen kişileri coşkuyla sergilemelidir"** der.

Demek oluyor ki ülkücülük, sanat sanat içindir anlayışıyla sayrılıklı romantizm anlayışı, toplumsal uyanışı engelleyen birer yazın izleğidir. Bu anlayışı yapıtlarının izleği konumuna getirenler, toplumsal duyarlıktan yoksundurlar. Onlar için, insan ve onun emeği önemsizdir. O yüzden de insan emeğini yadsırlar. Bir yazar, insana sırt çevirdi mi, artık onun izleğini sanat sanat içindir anlayışı oluşturur. Gerçekçi sanatçılar ise toplumsal uyanışı, insan ve onun emeğini birincil ilke edinirler. Bir yazar kendi kendisiyle dört duvar arasında söyleşirse, onun topluma ve yazına katkısı ne olacaktır? Böyle bir yazar kendini toplumdan soyutlamış olmaz mı?

Belli bir uygarlık düzeyini aşmış ulusların yaşamında yazarların payı büyüktür. O yazarlar toplumcudurlar. Gerici yazın eğilimleriyle boğuşurlar. Dilleri aydınlık bir dildir. Dili zorlarlar. Dildeki gelişmelerin destekçisi olurlar. Onlar, her zaman aydınlık bir pencereye yöneltirler okurlarını. Yıllar yapıtlarına yeni değerler kazandırır. Bu tür bir yazarın yapıtlarına her dönüşümüzde dupduru bir dil, coşkulu bir anlatım kucaklar bizi. Yıllar geçer, yeniden döneriz o yazarın yapıtlarına. O yapıtlarda bizi saran bir şey vardır. İçli bir seslenişle dolar içimize o! Onun ne dili eskir, ne de biçemi!.. Yeni yazarlar için birer kaynak olur. Yıllar sonra kökleşikleşir, kitap raflarından gülümser bize. O yapıtlara döndükçe, kendimizde köklü değişimler duyumsarız. Yeni aşamalara yöneliriz. Bize insan olduğumuzu duyumsatır. Gözlerimizi dışımıza döndürür. İnsana ve onun emeğine sürükler bizi. Bu tip bir yazar olmak ne güzel!..

Bir de bunun tersi bir yazarı düşünelim. Belli bir süre sonra yitikleşen yazarı!.. Böyle bir yazar, dildeki gelişmelere, yeni sözcüklere düşmandır. Dilini bir türlü yenileyemez. Bir bataklığa saplanır kalır. Yeni sözcüklerin oluşturduğu yazın evreninde bunalır. Dildeki değişimden ürker. Öfkelenir. Dil destekçilerine kinlerini kusar. Değişmez kuralların insanıdır o! İlerici yazarlara saldırır. Gerici yazın anlayışını topluma mal etmek için elinden geleni ardına koymaz. Tutsaklaşmış yapısıyla insana tepeden bakar. İnsan ve emeği ilgilendirmez onu. Ve bütün bunların sonunda sanat sanat içindir anlayışının bataklığına saplanır kalır.

Ülkemizin kimi yazarları köy yazınına karşıdırlar. Köyü ve köylüyü tanımazlar. Köylülerin gerçek iç yapılarından, duygu ve düşüncelerinden salıksızdırlar. Doğup büyüdükleri bir kentin insanıdır onlar. Düşünceleri, duyguları o kentte yoğrulmuş, o kentte şekillenmiştir. Küçük bir yerleşim yerinin insanını yadırgarlar. Benimseyemezler bu insanları! **Anadolu**'nun gür sesinin o küçük yerleşim bölgelerinin bir bileşkesi olduğunu görmezlikten gelirler. Usları da almaz bunu! Onlar için yazın demek, büyük kent yazını demektir. Doğup büyüdükleri sokağı, iki tek attıkları meyhaneyi anlattılar mı, hele buna bir de cinsel bir serüven ekleyiverdiler mi, artık bir büyük yazar olarak duyumsarlar kendilerini. Coşkulanırlar. Arada bir köy yazarlarını çekiştirirler. Türk yazınının gelişmesine birer engelmiş gibi görürler onları. Yaşadıkları kent onların her şeyidir. Köy insanıyla bağdaştıramazlar kendilerini. Bir sırça köşke kurulur, oradan yönlendirmeye çalışırlar yazını. Onlara göre kaba saba yaradılışlı köy insanının anlatılacak, Türk yazınına kazandırılacak nesi olsun ki!..

İşte böyle, bir yazar sanat sanat içindir anlayışının akıntısına kapıldı mı, duyarsız bir anlayışın izleyicisi olur çıkar... ●

soru

Feriha ALTIOK

Dönmüş olmalı bakışların uzak sulardan
yüzümde bu yağmur kokusu
tatlanıyor acı aşkın tadında

-acı zamansızdır
yaşanır o sonsuz anda-
sorma bana kaç yıl asılı kaldı yüreğim
unutulmuş bir salıncak gibi dalında

bak ölüm de bitti bu lânetli sarayda
yangın da
öldüm çünkü hepsini
hepsini söndürdüm yandıkça

senin avuçlarında bu sonbahar sıcaklığı
ödünç sevdalardan mı kalma

utanç

Necla IŞIK

Pazar yerinde
Sesini satıyor
Bir çocuk
Sesini kemer yapmış
sesi çorap olmuş
Rengârenk satıyor

beş sanat

● Tamer K. BİLGİN

Beş Sanat Aylık Fikir, San'at ve Edebiyat Dergisi 1 Nisan 1950'de yayın yaşamına başlar. Sahibi **Kemal Çilingiroğlu**, neşriyatı fiilen idare eden **Neş'et Adnan Zentük**, sekreter **Said Maden**'dir. **İstanbul**'da yayınlanır.

Birinci sayının iç kapağında yer alan bir **cümlecik** önsözde; **"Dergimiz, Çağdaş Türk Fikir, San'at, Edebiyatını yaymak amacıyla çıkarılmaktadır."** denmektedir.

Dergi Eminönü Halkevi tarafından görevlendirilmiş bir redaksiyon kurulunca her ayın birinde çıkarılır.

Salâh Birsel'in **"Günlük"**üne rastlarız birinci sayıda. 1949 tarihlidir bu günlükler. **"Bu günlük'ü neden tutuyoruz. Yatarken aklıma bu geldi. Evet bunu şimdiye kadar düşünmemiş olsam da beni bu işe iteleyen bir neden olmalı. Doğrusu gerçek adına konuşanlar o kadar azaldı, gerçek dediğimiz ışık yalanla dolanla o kadar bezendi ki her aydının veya aydın olmak fikrini güdenin ortaya atılıp bir şeyler yapması veya yapmak üzere didinmesi kaçınılmaz bir hâl aldı. Karşıma bir soru çıkıyor: Benim bu atılışım ortalığı büsbütün karıştırmaktan başka bir işe yarar mı? Bunu şimdiden kestiremem ama ortalık o denli karışık ki benim karıştırmam belki biraz durulmasına yol açabilir."**

"İçerde San'at Olayları" bölümünde; sinema, tiyatro, yayın, radyo, resim, müzik üzerine yazılar, haberler yer alır.

Beşinci sayının (1 Ağustos 1950) başyazısı **Kemal Çilingiroğlu**'nun **"Kültür Seferberliği"**dir. Yazar, çeyrek yüzyıllık bir sürede ulus yaşamında ileri kültür hamlelerinin yapıldığını, fakat yine de çeşitli alanlarda geriliklere rastlandığını belirtir. Daha ileri bir **Türkiye** için ulusça bir kültür seferberliğinin şart olduğunu vurgular.

Bu sayının ilginç bir yazısı da **"İngiliz Ebebiyatının Yeni Bir Siması George Orwel"** üzerine. **Refhan Dedeoğlu** şöyle der: **"... Orwel sosyalist bir muharrir olduğu halde sosyalizmin aşırı inhisarcılığını tenkit ve hatta karikatürize etmekten çekinmemiştir. Onun sosyalizmi anarşiye kaçan bir sosyalizmdir. Zira, o herşeyden evvel insanları seven insan saadetini her şeyin üstünde tutan ve en büyük kıymet olarak tanıdığı hürriyetin hiçbir suretle tehdit edilmesine tahammül edemeyen isyankâr bir ruha mâlikti..."**

Celâl Sılay'ın **"25 Yıllık Türk Şiiri"** yazısı altıncı sayıda yer alır. **"... 1939'dan beri süren harb psikolojisi şiire de tesir etmiştir. Bu dram Rıfat Ilgaz, İlhan Berk, Suat Taşer, Abdülkadir, Hasan İzzettin Dinamo ve sair... gibi şairleri yetiştirmiştir. Ekserisinde mısralar parçalanarak ritm, şiirin şekille kuruluşunu sesin geldiği şekle bırakarak fikrin çıplak bir halde görünüşünü temine çalışmıştır..."**

Orhan Hançerlioğlu "İlk Türk Romanı" yazısında **Namık Kemal**'in (İntibâh) romanını irdeler. **"... Namık Kemal bu romanı yazarken Garpte romantizm devrini tamamlıyor ve yerini realizme bırakıyordu. Victor Hugo, Lamartin, Rousseau, Chateaubriand, Madam de Steal Musset'in eserleri inceden inceye elenmiş, ölçülmüş, değerlendirilmiş ve kitaplıkların raflarına konulmuştu. Artık Sanat Dünyası Zola'nın, Goncourtların, Maupassant'ın, Flaubert'in ve Balzac'ın, bilhassa koca Balzac'ın, eşsiz Balzac'ın şaheserleri ile çalkalanıyordu. Akıl ile his, ilim ile muhayyile arasındaki kavga birincilerin zaferiyle sona ermişti. Objektif bir müşahede metodu romancı ile roman kahramanları arasındaki en kopmaz sanılan bağları bir çekişte koparıp atmıştı..."**

Onbirinci sayıda yine **Salâh Birsel**'in Günlük'üne rastlıyoruz. Bunlar 1950 tarihlidir. **"Ben 'Pencerede Kadınlar' şiirimi yazdığım zaman, tanıdığım bir profesör, bu kadar sarışına, esmere, hallice ve dillice nerde rastladığımı sormuştu. Aradan bunca zaman geçti, hâlâ bir kişi çıkıp ta 'Sen o şiirinde, hallileler, dilliceler, sütlücelerle ne güzel bir yapı örmüşsün. Yahut 'sen hallileleri, dilliceleri hiç te iyi düşürememişsin' demedi. Demiyorlar. Onlar sanatın bu demek olacağını düşünmüyorlar. Biz sanatçılar da kalkmış, sanatın, kalabalıklara, yığınlara açılmasını savunup duruyoruz."**

Salâh Birsel'in **"Şiirin İlkeleri"** üzerine kısa bir yazısı vardır bu sayıda. **"Şair, gerçeğin bir yorumuna, ortada dolaşan dille söylemek lâzım gelirse, tefsirine sahip olandır. Gerçeğe belli bir açıdan değil, herhangi bir aralıktan bile bakmasını beceremeyen bir adama nasıl sanatçı denileceğini benim aklım almaz doğrusu. Aynı sebeple, 'Düşünceleri ne olursa olsun, şairlerin öyle bir içgüdüleri vardır ki bu doğru yolu bulmak ve sağlam şiire varmakta onları her zaman için destekler.' diyenlerin sözlerini de yersiz bulurum ben..."**

Onaltıncı sayıda **Sabahattin Kudret** Aksal ile bir söyleşide bulunulur. **"Dilimiz hakkındaki düşünceniz? dilin yenileşmesine taraftar mısınız?"** sorusuna şöyle yanıt verir Aksal: **"Edebiyatımızın başta gelen meselesi dil işi olmalı. Ama diline dikkat etmeyen, deyişine bir sağlamlık aramayan, her şeyden önce yazı yazdığını hatırlamayan, yüce fikirlerin peşinde koşan yazarımız ne kadar çok. Tabiî kurdukları cümleler, kullandıkları kelimeler aydınlık olmayınca; açık, saçık düşünmenin elde olmayacağını nerden bilsinler? Bir kere kendilerini beğenmişler. Ağızlarını şöyle bir açsalar, istemeseler de, bilge sözü edeceklerini sanıyorlar. Onlar için insanoğlunun bu en büyük işi, düşünmek bu kadar kolay..."**

"Dil Devrimi" yazısında **Nurullah Ataç** şunları söyler: **"... Bilgin geçinenlerimizden biri geçenlerde iri iri lâkırdılar ediyor, bizde bir dil devrimi değil, bir düşünce devrimi olması gerek-**

tığını buyuruyordu. Göremiyor, gerçeği göremiyor da onun için. Yüz elli yıldır bir düşünce devrimi var bu ülkede, dilin değişmesi de onun belirtilerinden biri. Düşünce devrimi olmasaydı dil devrimi olur muydu? Biz, Türk ulusu, yüzyıllar boyunca içinde yaşadığımız bir acundan, doğu acunundan çıkmamış, batıya yönelmemiş olsaydık eski dilimizle yetinmez miydik?.."

Bedri Rahmi Eyuboğlu ile 22. sayıda (Ocak 1952) söyleşi yapılır. **"Dil devrimine taraftar mısınız? Bu konudaki düşünceleriniz?"** sorusuna **Eyuboğlu** şöyle bir yanıt verir: **"Hiç tereddüt etmeden evet. Onbeş sene önceki yazılarım gözüme ilişikçe sanki bu kelimenin yerine şu öztürkçesini söylesem dilim mi tutulurdu diyorum. Dil devrimiyle alay eden, onu küçük görenlerin ciddiyetinden şüphe ediyorum. Müsellesi Mütesaviyüladla (eşkenar üçgen) bana şimdi çince kadar yabancı geliyor. Bu dille ne tanıdıklarımın, ne büyüklerimin, ne de arkadaşlarımın bir şey ısmarladıklarını hatırlamıyorum."**

A.Remzi İnanç, 24. sayıdaki **"Tiyatro Anlayışımız"** başlıklı yazısında; tiyatronun halk için yararlı kültür kollarından birisi olduğunu vurguladıktan sonra gerçek tiyatronun gelişmesinin önündeki engellerden birisi olan tulûat tiyatrolarının boykotunu savunur. **"... Çalgılı danslı, açık saçık birtakım tekerlemelerin yine tekerlendiği bu gibi tiyatroların seyircileri yarın tam mânasıyla gerçek sanat tiyatrolarının oynadığı Shakespeare'lerin, Çehof'ların, O'Neill'lerin eserlerini sahnede seyredecek olurlarsa; eseri yadırgamıyacaklar mı? yadırgayacaklar şüphesiz. Hem öyle ki canları sıkılacak, kendilerini zor dışarı atacaklardır..."**

25. sayıdan itibaren sekiz aylık bir ara verilir. 26. sayı Ocak 1953 tarihini taşımaktadır. Artık derginin sahipliğini **Doğan Aker** üstlenmiştir. Beş sanat 28. sayının (Mart 1953) sonunda yayın yaşamını noktalar.

Yayın yaşamı boyunca başta **Orhan Hançerlioğlu** olmak üzere **Tarık Buğra, Baha Çalt, Ahmet Toprakoğlu, Semih L. Evin, Bülent Oran, Tarık Ferik** gibi öykücülerin öykülerine rastlamaktayız dergide.

Düz yazı dalında ise sayabileceğimiz bazı imzalar şunlardır: **Elif Naci, Necip Aisan, Baha Çalt, Haiûk Bengisu, Sabahattin Kudret, Oktay Akbal, Ali Erel, Ahmet Mazılık, Şinasi Özdenoğlu, Kemal Çilingiroğlu, Refhan Dedeoğlu, Cemaleddin Yavaşça, Sedat Ümran, Naci K. Zarifoğlu, Muvaffak Sani Onat, Saide Mehmet Emin, Vahdet Sipahioğlu, Ragıp Uzman, Mahmut Cûda, Nuri İyem, Halikarnas Balıkçısı, Şakir Sırmalı, Sami Yelken, Cengiz Kutlu, Ömer Uluç, Selmi Andak**...

Metin Eloğlu, Lütfi Akad, Said Maden, Melih Artel, Celâlettin Algan, Lütfi Özkök, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Fatma Süzme Afyonlu, Oğuz Kâzım Atok, Haiûk Bengisu, Muammer Karabağlı, Sabih Şendil, Celâl Sılay, Celalettin Algan, Sumru Tunç, Vasfi Uçkan, H.İbrahim Bahar, Nureddin Özdemir, Suzan Eralp, Behlül Dal, Bahadır Gökyaran, Aytekin Ozan, Muzaffer Uyguner, Haluk Umar, Adnan Günay, Necati Enez Kâhyaoğlu, Nejat Gülen, Orhan Arıburnu, Ercüment Behzat Lav, Sabahattin Kudret Aksal, Mümtaz Yener, A.Remzi İnanç, İbrahim Minnetoğlu, Atilâ İlhan, İlyas Halil, Sedat ümran, Turhan Dökmeci, Behçet Kemal Çağlar, Necdet Evliyagil, Onay Sözer... dergide şiirleri yayınlanan şairlerden bazılarıdır.

Beş Sanat dergisinin yayınlandığı yılların bir özelliği, DP iktidarının ilk günlerdeki özgürlük yanlısı görünüşünü terkederek yavaş yavaş bir baskı rejimi oluşturmasıdır. CHP düşmanlığı yüzünden Halkevleri, komünist suçlaması nedeniyle de Köy Enstitüleri kapatılmıştır. Bu arada yayım organları da ikiye ayrılarak iktidar ve muhalefet kanatlarını tutarlar. Beş sanat dergisi de yayını süresince ileriye açık, Atatürk ilkelerini yüksekte tutmak siyasasını güder.

Ayrıca **"Değerli genç imzaların en değerli şiirlerini"** iç kapakta yayınlayarak özgün bir görevi yerine getirir.Bu bağlamda sayabileceğimiz ozanlar şunlardır: **Tarık Dursun K., H. İbrahim Bahar, A. Remzi İnanç, H.Vasfi Uçkan, Muzaffer Uyguner, İlyas Halil...** ●

(Fotoğraf: M.Reşat SUMERKAN)

urmiye mavisi *

● Durcan YAŞACAN

Ali Yağan adını ilk kez **"görülmüştür"** kaşeli mektuplarında okumuştum. Sonra **"Urmiye Mavisi"** adlı 64 sayfalık kitabıyla **Emir Ali Yağan** olarak karşımıza çıktı. Kitabındaki şiirlerinin kimilerini gönderdiği mektupların ekinden, kimilerini de dergilerden biliyordum. **"Bilinen cezaevi şiirinin bir uzantısı"** olduğunu söyleyebilirim şiirleri için. Ama **Yağan**'ı cezaevlerine yıllarını veren ozanlardan ayıran kimi özellikler var: Birincisi, yaşadığı koşulları; öfke, yılgınlık, bitkinlik, sabırsızlık, yorgunluk ve karamsarlık gibi özellikle ozanı için yararsız sayılabilecek kavramları, şiirinde baş tema olarak kullanmaktan kaçınmış olması. İkincisi, o koşulları tüm doğallığıyla kabullenen, hoşgören, ama belki biraz burukça bir gülümseyişle değerlendiren ve her kertedeki zorlukları bilinçle göğüsleyen tavrını ortaya koymuş olması. Üçüncü ve en önemlisi, o yerleri, o yerlerdeki geçen zamanı yaşamdan sayılamayacak **"kayıp yıllar"** olarak nitelemek yerine, yaşamın bir başka yakası, bir yeni yerleşim birimi biçiminde görebilmesi ve bütün bunları ölçülü bir duyarlıkla şiirin zincirine eklemesi. Bu bağlamda, **Yağan**'ın şiirleri için **"bilinen cezaevi şiirinin bir uzantısı"** biçimindeki değerlendir-mem konusunda bir anlık başa dönüş yaparak, bu tanımdan **"cezaevi biçemli şiir"** anlayışı yerine, **"cezaevi ortamlı şiir"** anlamını çıkarmanın daha yerinde bir değerlendirme olacağını vurgulamak istiyorum.

"Ah seni küçük burjuva / yaramaz çocuk" dizeleriyle umursamadığı, hatta bir anlamda küçümsediği kesimi, daha sonra **"olmuyor / olmuyor / olmuyor / ne seninle / ne sensiz"** diyerek, sanki bir önceki söylediğini tekzip edercesine hem onunla, hem onsuzluğun (şimdilik) çaresizliğini yadsıyamıyor. **"Yanlış - Doğrular"**ı öne sürerek onlardan, o yanlış - doğrulardan ürkmediğini gösteriyor kendi iç erinçliğiyle.

"Sizler dostlarım / sizler ayaktakımı / paryalar / siz yeryüzü hamalları ameleler rençberler / siz mazlum halklar / çağrılımsınız hepiniz" dizelerinin yer aldığı **Mahşerin Güdücüsü** adlı şiiri ise; onun sevecen, alçakgönüllü, hırpalamayan, incitmeyen otopskolojik dünyasını da ortaya koyuyor bir bakıma. Ne var ki, sözcük dağarcığının darlığından da kurtulamıyor. Bu şiirde dikkate değer bir başka nokta da söylemek istediklerini söylemeden önce, estetik kaygıyı bozmamaya, okuyucuyu tedirgin etmemeye büyük özen gösteriyor olması. Buna karşın diyeceklerini esirgemiyor gene de. Bu da onun girebileceği alana açılan yolların yanlışlarını, hiç değilse sayısal olarak azalttığını gösteriyor.

Kitaptaki 32 şiirin her birinin başarılı olduğunu söylemek; **Yağan**'ın şiirde bulunduğu noktaya alkış tutmak anlamına gelebileceği düşüncesiyle, önemli bulduğum bir başka eksikliğinin altını çizmeden geçemeyeceğim.

Yağan, çoğu şiirinde dizeden dizeye geçişleri, söylemler arası bağlantıyı, şiirsel hazzı, şiirin tümü içinde bütünleştiremiyor. Dolayısıyla kopuklukları onarıcı **"teknik dizeler"** konusunda oldukça zorlanıyor. Belki şiirlerinde sıkça dipnotlara başvurmasının (gizli) bir nedeni de bu olabilir diye, düşünülebilir. Ama kitaba adını veren dizenin alındığı **De - Lorl** adlı şiirinde bu eksikliği, daha doğrusu bu zorlanmayı epeyce azaltarak, yerel - geleneksel kökenli sözcüğün asıl işlevine ek olarak iyi bir örgü bağı olma görevini de yüklüyor.

Yağan, sonu gelmiş bir cezaevi yaşamının ozanı olarak **Urmiye Mavisi**'nin üstüne **"bir tutukluluk döneminin anış şiirleri"** diyerek oturmaması gerektiğini; güzel şiirin kaynağının yalnızca cezaevlerinde ya da o yerlerin şu ya da bu biçimdeki koşullarında aranamayacağı gerçeğini bilmelidir. ●

(*) Urmiye Mavisi: Emir Ali Yağan, Şiirler. (Umut Yayıncılık).

böylece

Hande KÖKTEN

St. Laurent'in kıyısında
güneşi eğirdim/
Perulu adam, kırmızı - portakal
atkısıyla örtünüp
uyuttu flütünü.
Sevgilisi elini bırakmadı...

Bulutlardan saçak yaptım/
Britanya'nın yaban gülü tomurcuklandı
parmaklıklarda.
İrlandalı kaşık ustası
yedinci kuşaktan bir
kuzenin şarkısını çalıyordu,
şapkasında kuş kanadı...

Nehrin renginle boyadım köşeleri/
Sen, nefes alır gibi, benimleydin,
St. Laurent'i Boğaz'a benzetmiştik,
derken,
güneşten
ve bulut saçaklı
ve
köşeleri Türk mavisi
bir yastık koydum arkana,

yüreğin yüreğime böylece yaslandı...

trabzon yöresinde meydana gelen heyelân felâketleri üstüne söylenmiş destanlar

● Mustafa DUMAN

Doğu Karadeniz Bölgesi jeolojik yapısı nedeniyle heyelânların sıklıkla meydana geldiği bir bölgemizdir. Özellikle **Trabzon**'un **Of, Çaykara, Sürmene, Maçka** ve **Tonya** ilçelerinde, son yıllarda daha sık olmak üzere, çok görülmektedir. 24 Haziran 1929 tarihinde **Of** ve yöresinde meydana gelen heyelân felâketinde çok can ve mal kaybı olmuş, bazı köyler **Bayburt** ve **Maçka**'ya göç etmek zorunda kalmıştı.

Özellikle ilkbahar yağmurları sırasında görülen heyelanların en çok can ve mal kaybına neden olanlarından biri de 23 Haziran - 24 Haziran 1988 tarihlerinde **Maçka**'nın **Meksilâ** (**Çatak**) **Köyü**'nde meydana geldi ve 65 kişi toprak altında kalarak can verdi. Yollar, köprüler ve evler yıkıldı.

Heyelân olayları günlerce basında, radyo ve televizyonda yer aldı. Olaylar üzerine yöre halkı, özellikle halk şairleri ve türkücüler, destanlar, ağıtlar ve türküler (ağıt ve uzun hava olarak) söylediler. Aşağıda bu destan ve türkü - destanlardan örnekler sunuyoruz. Birinci bölümdeki iki destan 1929 yılında, **Of** yöresinde meydana gelen heyelân felaketi üzerine söylenmiştir. İkinci bölümdeki destan, ağıt ve destan - türkü ise, 1988 yılında meydana gelen **Meksilâ** heyelan felâketi üstüne söylenmiştir. Bu felâket üstüne halk şairi **Sabri Hacıkeleşoğlu** tarafından söylenen destan ise daha önce **Kıyı** Dergisi'nde yayımlandığı için, o destanı burada tekrar yayınlamıyoruz.[1]

Aşağıdaki örnekler her ne kadar eski canlılığı olmasa da destan geleneğinin **Trabzon** yöresinde hâlâ yaşadığını, halk şairlerinin ve türkücülerin sosyal ve toplumsal olaylara felâketlere duyarlı olduğunu da kanıtlamaktadır.

1. HEYELÂN DESTANI

Dinleyin ehbaplar biz yana yana
Boyle bir alâmet geldi cihana
Dünya yıkılacak bu bir behane
Bu işe ezelden kalem yurudi

Haziran yirmi dört oldi bu afat
Haneler yikıldi çoktur telefat
Yaşasın hukümet verdi mükâfat
Muhacir namina kaydım yurudi

Elbette bir kusur var idi bize
Pazarertesinde saat sekize
Salinan beşukler endi denize
Muhacir namina kaydım yurudi

Nefs-i Of'ta oldi boyle zulumat
Haman Ankara'ya verduk mağlumat
Zarari ziyani bakti hukümat
Muhacir namina kaydım yurudi

Hicretten döneli on yıl olmadan
Yıkılan yurdumda yuva kurmadan
Zalim bir sel geldi bizi süpürdü
Varımı yoğumu aldi götürdü

Of haline bakın tarümar oldu
Solakli Deresi ne hale döndü
Yıkıldı yuvalar, haneler söndü
Şu zümrüt bayırlar cenaze doldu

Ali Haydar Sümer [2]

2. SEYLAP (HEYELÂN) DESTANI

Ey felek sana asal
Ne göynüm var ne meylim
En sonunda var ölüm
Var hem cehennem Sırat

Bu yıl Temmuz ayında
Koptu bir Nuh Tufanı
Ey fani Dünya fani
Görmedim bir sefani
Eyleme bana surat

Böyle devam ederse
Zeno kopar yakında
Kimse olmaz farkında
Bu felâket hakkında
Edelim bir teksirat

Çok kimseler oldular
Canından hem malından
Zeno'nun zevalinden
Bir parça ehvalinden
Eyleyelim tafsilat

Seylap yıktın Zeno'yu
Camiyi de bırakmadın
Su ile de akmadın
Zengin fakir bakmadın
Koyvermedın lasılat

Haçan koptu fırtına
Yüksek yerlere kaçtık
Ne yapacağız şaştık
Musriya'dan yol aştık
Geçen verdi selevat

Zeno'nun camisinin
Kıymetini bilmezdik
Hakkını ödemezdik
Böyle olur bilmezdik
Takdire yok tağyirat

Akıyor Of Deresi
Döndü Kızılırmağa
Gelmiyor boş durmağa
Bakma efendi ağa
İşleri yap kondurat

Zeno durdu kopmaya
Ağladık zari zarı
Sanki aldı nazarı
Kadahor'un Pazarı
Doldu taş toprak zemmat

Haziran yirmi beşte
Alayisa karlandi
Dere taştı bulandi
Sıpa katır nallandi
Ayrılıyır yağız at

İmzalarlardı mektup
Yollardiler Karkar'a
Hepisi yüzü kara
Şaştı kaldı fukara
Hafız İbrahim hattat

Zeno'dan yüz on hane
İndi Van Deresi'ne

Kalmadı faresine
Zeno'nun neresine
Eyleyelim itimat

Bir imam tutmak için
Kavgası bir ay sürer
Öyle yıkılır batar
Mavran altına yatar
Beyaz boyalı himmat

Portakal mandalina
Olmaz kızlağaçlara
Ali Çavuş kaşlara
Takılır yamaçlara
Tarla yapar kalafat

Ey Recep gel Zeno'ya
Terketme buraları
Harcama paraları
Yıkılan tarlaları
Eyleyelim tağmirat

Sizin Kalomilliya
Her gün ağa değişir
Bize Ömer yetişir
Fettahli can çekişir
Direkleri sıfırat

Of yüz otuz muhtarlık
Zeno idi birinci
Ne koyun var ne keçi
Ne gala var ne gilici
Ne de bir yerden irat

Görünür mü Karasu
Gazerim Tepesi'nden
İş kaydı kubbesinden
Düşen mertebesinden
Manen eyledi vefat

Süleyman Sırrı Aygün [3]

II. 1988 Maçka - Meksilâ'da Meydana Gelen Heyelân Üstüne Söylenmiş Destan, Ağıt ve Destan - Türküler:

1. ÇATAK AĞIDI

Maçka'nın ötesi Meksila - Çatak
Dağ dereye nasıl iner işe bak
Derman olur diye ağıt mı yaksak

Yağmuru ağlıyor karı ağlıyor
Derelerin çakılları ağlıyor

Bir kez sana "Toprak Ana" demişim
Senden gelir demir, bakır, gümüşüm
Senden gelir ekmeğimle yemişim

Bu kadar hain mi, yaramaz mıydın
Durduğun yerlerde duramaz mıydın

Destan satıcı delikanlı (Resim: Sabiha Bozcalı)

Analığın üveylikten beter mi
Evlâdına bunca zulüm eder mi
Uyuyan dev miydin yoksa ejder mi

Kim dürttü de uyandırdı seni oy
Gelmez artık acıların sonu oy

Evvelce Meksila sonra Çatak'tın
Cinler mi çarptı da dereye aktın
Öfken neydi bunca yüreği yaktın

Yas da merhem değil yarana artık
Sövüp sayalım mı devrana artık

Yoluna üç direk koyamamışız
Uyku gaflet basmış ayamamışız
Geliyorum dedin duyamamışız

Ne istedin bunca garip kişiden
Yiğit mi diyecek duyan işiten

Kimi bilip de durduraydı gücünü
İlçen, ilin, başkentinin suçunu
Kim okşayıp dindirecek acını

Gözyaşların bulanıyor derede
Feryadını işitenler nerede

Doğa'nın gücüne yön veren akıl
Gerisi uyutma, uyduruk şekil
Akla kimler dedi aradan çekil

Felâketin can noktası burada
Savsaklamalar da arka sırada

Dilekçeler gitti devlet katına
Medarı oldu mu kara bahtına

Kadere uy dedi, bak rahatına

Bu afattan seni kimler koruya
Dualar da ulaşmadı Tanrı'ya

Kara haber tez ulaştı Çatak'tan
Yavuklu, dul, yetim geride kalan
Nişan yüzükleri düştü parmaktan

Hışım yeli filizleri kırdı oy
Anaları yüreğinden vurdu oy

Dağdan uçtu geldi bu kara belâ
Sonsuz gurbetlere dönüştü sıla
Acılar derede akıyor hâlâ

Gamlı dere, hazin dere, oy dere
Kavuşmalar kaldı artık mahşere

Çimeninde yalınayak koştun mu
Dal kırılıp ağacından düştün mü
Ağıt yazıp yaraları deştin mi

KAYAOĞLU derman onmaz yarası
Şimdi artık ağlamanın sırası

Ömer Kayaoğlu

2. TRABZON'UN MAÇKA ÇATAK KÖYÜ'NDEKİ HEYELAN FELÂKETİ

Trabzon Maçka başın sağolsun
Çektiğin acılar burda son bulsun
Böyle feci kaza daha olmasın
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Dereye karıştı ilçenin seli
Komşular dostlar eder teselli
Dağ koptu geliyor dipten temelli
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Heyelan oldu koptu kıyamet
Canımızı ettik hakka emanet
Heyelandan şükür bulduk selamet
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

İnsan görünce deli oluyor
Anneler, babalar durmaz ağlıyor
Sanki kıyamet kopmuş geliyor
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Hastane önü kana boyandı
Bağırmaktan sesler arşa dayandı
Bu gören gözler ancak inandı
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Derdimiz çoktur sığmaz satıra
Bu destan herkese kalsın hatıra
Maçka'nın insanı çıktı çadıra
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Çatak köyünde kalmadı tutar
Hastane dolu yaralı yatar
Doktor ölüleri toprağa katar
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Perşembe sabahı koptu kıyamet
Canımızı ettik hakka emanet
Sağ kalanlara sabır selamet
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

32 kişilik heyet geldi Almanlar
55 kişidir kayıp olanlar
Yardıma koşuyor dizi tutanlar
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Sağ olsun Hükümet Milletin başı
Daima zaferdir rast gelsin işi
Kızılay veriyor bizlere aşı
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Bütün kırılmıştır kollar bacaklar
Kimi gelir ölüsünü kucaklar
Duman tütmez artık söndü ocaklar
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Ejnebiler bize baş sağlığı diler
Başbakan, EVREN gözyaşı siler
cennet bahçesinde şehitler güler
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Bütün din kardeşler feryad ediyor
Kimi annem babam diye ağlıyor
Göz yaşları ırmak gibi çağlıyor
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Aşık Mustafa destanı yazar
Ölen kardeşlere kazıldı mezar
Duyan vatandaşlar durmadan ağlar
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Çaykaralı Aşık
Mustafa Bal[5]

3. MAÇKA'NIN ÇATAK KÖYÜ DESTANI

Meksilâ - Çatak Köy'ün
Mazisi çok derindir
Soğuk olur sulari
Cevizluğu serindir

Bir tabiyeti vardır
Duman olur orasi
Meksilâ - Çatak Köyü
Meşhurdur pirzolasi

Bütün turistler gelir
Çatak Köy - Meksilâ'ya
Yemyeşil cevizliği
Doyum olmaz oraya

Ey büyük Yaradan'ım
Nedir bize olanlar
Geçmiş olsun diyeyim
Maçka'da sağ kalanlar

Meksilâ - Çatak Köy'de
Gelı da görsem sizi
Yirmi dört Haziranda
Bir afat aldi bizi

Büyük heyelan oldi
Kapatti köyümüzi
Kurban olduğum Allah
Ağlattı hepimizi

Gelıyirım ah Maçka'm
Aç bana o kollari
Şimdi çamur deryasi
Çatak Köy'in yollari

Vay seni Çatak Köyü'm
Sana boyle ne oldi
Kahveler lokantalar
İnsaniyle yokoldi

Allah'ım sen büyüksün
Çekilmez bu acilar
Yol açilacak diye
Bekleyidi yolcilar

Sabahın sekizinde
Derler yol açilacak
Hiç kimse demiyordu
Dağ yerinden kopacak

Maçka yollari taşli
Ben nasi eneceğum
Meksilâ Çatak Köy'de
Kimleri göreceğim

Yetim kalan çocuklar
Kime boba diyecek
Çamurli cesedımi
Annem nasi görecek

Rahatsız etman bizi
Okunsun ezanımız
Maçka'nın Çatak Köyi
Yar oldi mezarımuz

Her şey Allah'tan gelır
Milletumuz var olsun
Türk Milleti olarak
Hep başumuz sağolsun

Maçkali Kara Haydar
Hem ağlar hem söylersın
Orada ölenlere
Allah rahmet eylesın

Haydar Eyuboğlu[6] ●

---

1) Mustafa Duman, "Yöremiz Halk Şairlerinde Sabri Hacıkeleşoğlu", Kıyı, sayı: 55, Trabzon, 1990, s.21 - 22

*2) Necati Balaşoğlu, **Karadeniz Destan ve Deyişleri**, İst., 1946, s.45 - 4*

*3) Mustafa Aygün, "Süleyman Sırrı Aygün", **Yeni Çaykara Bülteni**, sayı: 3, Şubat 1983, Trb., s.8*

*4) **Trabzon 88**, Sayı: 2, Ankara, 1988, s.*

*5) Bu destan 1988 yılında Ordu - Karadeniz Matbaası'nda tek yaprak destan olarak basılmıştır. Destanların basım şeklini belgelemek için orijinal şekliyle almayı uygun gördük. Aşık Mustafa Bal'ın Destanları için bkz: Mustafa Duman "Yöremizden Bir Halk Ozanı: Çaykaralı Aşık Mustafa Bal", **Kıyı**, Sayı: 24, Mart 1988, s. 14 - 16 ve Mustafa Duman, "Günümüzde Destan Geleneğini Yaşatan Bir Şair: Çaykaralı Aşık Mustafa Bal", **IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri** (baskıda), 12 Mayıs 1989, Eskişehir.*

6) Bu destan Maçkalı türkücü Haydar Eyuboğlu tarafından kemençe eşliğinde, 1988 yılında söylenmiş ve İstanbul'da, Derya Plâk tarafından kaset olarak yayımlanmıştır.

TRABZON'UN MAÇKA ÇATAK KÖYÜNDEKİ
HEYALAN FELAKETİ

Trabzon Maçka başın sağolsun
Çektiğin acılar burda son bulsun
Böyle feci kaza daha olmasın
Kör olsun Maçkanın viran dağları

Çatak köyünde kalmadı tutar
Hastane dolu yaralı yatar
Doktor ölüleri toprağa katar
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Perşembe sabahı koptu kıyamet
Canımızı ettik hakka emanet
Sağ kalanlara sabır selamet
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

32 kişilik heyet geldi Almanlar
55 kişidir kayıp olanlar
Yardıma koşuyor dizi tutanlar
Kör olsun Maçka'nın viran dağları

Yazan :
ÇAYKARALI AŞIK
Mustafa BAL

(Devamı 2. baskıda çıkacak)

Fiatı : 100 Lira

Ordu - 1988 - Karadeniz Matbaası.

on sekiz yıl öteden

● Gülseren ENGİN

Trabzon'a geleli henüz bir ay olmuştu. İşlere yeni yeni alışıyordum ki bir sabah mide ağrısı ile uyandım. Bir kaç aydır arada geliyordu bu ağrılar. O nedenle önem vermedim. Mide ilaçlarımı alıp, her zamanki gibi geçmesini bekledim; ama geçmedi. Giderek arttı. Aksilik o gün de pek çok iş vardı. Bir biri ardından gelen hastalar soluk aldırmıyorlardı bana. Bir elimle mideme bastırıyor, iki büklüm hasta muayene ediyordum.

Öğleyin yemek filan yiyemedim. Başımı masaya dayayıp biraz dinlendim.Sonra yine hastalar, bürokratik koşuşturmalar derken akşam oldu. Personel yavaş yavaş gitmeye hazırlanıyordu ki kapı açıldı. Gelen nişanlımdı. O sıra **Erzurum**'da staj yapıyordu. Bana sürpriz yapmak için, aniden atlayıp otobüsle gelmişti. Çok sevindim tabii. O da sevinçliydi. Bana yolculuğunu anlatıyordu coşkuyla. Sonra birden rengimin sarılığı ve alnımda biriken ter damlaları dikkatini çekti. Gülümsemesi söndü.

- Hasta mısın?

Anlattım. Sevinci kaybolmuş, yerini belirgin bir kaygı almıştı.

- Kendi kendine doktorluk yapamazsın. Kalk seni bir doktora götüreceğim.

Trabzon'da pek az kişi ile tanışmıştım. Akşam olduğu için Sağlık Müdürlüğü'ne danışmam da olanaksızdı. Tabelalara bakarak bir operatör bulduk. Muayenehane tıklım tıklım hasta ile doluydu. Bir köşeye oturup sıramızı bekledik. Ağrı biraz hafiflemiş gibiydi. Bana kalsa kalkıp gidecektim ama nişanlım ısrar ediyordu muayene olmam için.

Doktor muayene eder etmez tanısını koydu.

- Apandisit. Hemen ameliyat olmanız gerek. Ancak önce bir kan testi yapalım dedi.

Şaşırmadım. Kimi zaman apandisit ağrılarının mide ağrısını andırdığını biliyordum. İnsan gerçekten kendisi ve çok yakınları için doktorluk yapamıyor. Bir başka hastaya hemen koyabileceğim bir tanıyı kendime koyamamıştım.

O geceyi uykusuz ve çeşitli korkularla geçirdim. İlk kez ameliyat olacaktım. Doktor olmak başka bir şeydi, hasta olmak başka... Ancak yalnızca ameliyat değildi beni korkutan. Anestesiden korkuyordum. Devlet Hastanesi'nde o sıralar anestesi uzmanı yoktu. Hastaları hemşire ve sağlık memurlarının uyuttuğunu biliyordum. Apandisit ameliyatı basit bir ameliyattı; ama anestesi hatasından masada kalabilirdim. **Ankara**'ya veya bir başka büyük kente gitme olasılığı da yoktu. Durumum acildi.

Nişanlım:

- Korkma; hergün birçok hasta ameliyat oluyor. Bu güne kadar ölen olmamış. Onların canı can değil mi? diyerek beni yatıştırmaya çalışıyordu. Doğruydu söyledikleri. Ancak aramızdaki fark şuydu: Onlar neler olabileceğini, kendilerini hangi tehlikelerin beklediğini bilmiyorlardı. Bense biliyordum.

Ameliyathaneye alındığımda kaygılarım daha da arttı. Daha önce **Hacettepe** ve **Erzurum Üniversite**sinde gördüğüm ameliyathanelere hiç benzemiyordu. Büyük çıplak bir salondu. İki ameliyat masası vardı. Bir iki dolap ve gerekli bir kaç gereç bu çıplaklığı örtemiyordu.

Ameliyat masasına uzanırken, son kez görecekmişim gibi bakıyordum çevreme... Pencereden çivit mavisi bir gökyüzü görünüyor, kuş sesleri yattığım yere kadar geliyordu. Yaşamak güzeldi ve bile bile kendimi ölüme terkediyordum. Öyle geliyordu bana. Anezteziyi doktor yapınca biraz rahatladım. Az sonra karanlık bir uykunun kucağındaydım.

Nişanlım da doktor olduğu için ameliyatıma girmişti. Anlattığına göre ameliyat uzun sürmüş. Apandisit patlamak üzere imiş. Doktoru epeyi uğraştırmış. Doktor aynı anda iki hastayı birden ameliyat ediyormuş. Bir hasta ile uğraşırken diğerinin ameliyatına hemşire devam ediyor, basit dikişleri filan atıyormuş. Doktor bir o masaya koşuyormuş bir, bu masaya... Bütün bunlar inanılır gibi değildi; ama gerçekti.

Gözlerimi açtığımda hâlâ yaşıyor olmam şaşırttı beni. Öleceğime öylesine inanmıştım ki... Beni -doktor olduğum için- tek kişilik bir odaya almışlardı. Nişanlım başımda **"refakatçı"** olarak kalıyordu. Bize -güya- özel ilgi gösteriyorlardı; ama aslında tüm hastalar gibi yoğun bir ilgisizliğe terkedilmiştik biz de... Yapılması gereken iğneler zamanı geçtiği halde vurulmuyor, verilmesi gerekli ilaçlar zamanında verilmiyordu. Takılan serum ne kontrol ediliyor, ne de bitince değiştiriliyordu... Özellikle geceleri hemşire ve hastabakıcı bulmak olanaksızdı. Zile basmak boşunaydı. Kimse gelmiyordu. Diğer odalardan kıdemli hastalar yol gösteriyorlar, yardım ediyorlardı.

İyi ki nişanlım yanımdaydı; yoksa ne yapardım? Herşeye o koşuyordu. İlaçlarımı içiriyor, serumumu kontrol ediyordu. Aileme ancak ameliyattan sonra haber verebilmiştik. Hemen yola çıkmışlardı. Ameliyatın ikinci günü beni hastaneden alıp uçakla **Ankara**'ya götürdüler. Yirmi gün raporluydum.

Bu anlattıklarım onsekiz yıl önceki koşullar... Kuşkusuz geçen zaman içinde pek çok şey değişmiş ve düzelmiş olmalı. Herşeyden önce üniversite hastanesinin en gelişmiş olanakları **Trabzonlular**'a sunduğuna eminim. Ancak **Anadolu**'nun pek çok yerinde hâlâ benzer koşullarda hastanelerin bulunduğunu da biliyorum. O ilkel koşullarda yaşamak bir raslantı olabilir ancak. Ama gerçek bu. ●

(Fotoğraf: Ali VAN)

O Şiir İşte Bu!

Senden, yüz yıl önce gelüp dünyada
Seni bekliyorum o gün bugündür;
Gahi gurbetlerde, gahi sılada
Seni bekliyorum o gün bugündür..

Gözlerim yollarda, yolum uzakta;
Sen gül sularıyla yunmuş, kucakta;
Bense yapyalnız, buz kesmiş yatakta,
Seni bekliyorum o gün bugündür..

Beşiklerde, kundaklarda bir sıbyan;
Al güller içinde bir bebek, bir can;
Gözleri simsiyah, dudaklar mercan;
Seni bekliyorum o gün bugündür..

Evcilik oynardın, telli-duvaklı,
Ben uzaktan seyrederdim, meraklı,
Yıldızlardan inmiş bir gülyanaklı,
Seni bekliyorum o gün bugündür..

Gözlerin konuşkan, dilin çocuksu,
Gülücüklerin berrak bir içimsu,
O nasıl kahkaha? Göler dolusu,
Seni bekliyorum, o gün bugündür..

Uyandım ki bakışların değişmiş;
Yürümen bambaşka.. Şaşılacak iş!
Gördüğüm düş gerçeğemi dönüşmüş?!
Seni bekliyorum o gün bugündür..

Desem tabir edermi ki rüyamı?
Kabul etti deyin hayra yorar mı?
Umudum var, saracaktır yaramı..
Seni bekliyorum, o gün bugündür..

Ölüm akla gelmez insan sevince,
Sonunu düşünmez inceden ince;
Ne gündüzüm gündüz, ne gecem gece..
Seni bekliyorum o gün bugündür..

O, Tanşaik Gökyay

atardamar

TACEDDİN BİR İNSAN

Tacettin Tunç: 1894 - 1986

Bu şiir, yaşanmış bir hayata, sanatsal bir perspektiften bakıştır.
Bu şiir, bir insanın, şu milyarlık toplumda, su katılmamış hayatının kişiyi şaşırtan dramıdır.
Bu şiir tarihsel bir kesitte, insan gerçeğine yöneltilen bakışın ekseninde, bir toplumun belli bir zaman dilimi içindeki trajik yerinin destanıdır.
Ve bu şiir "olağanüstü"yü "olağan"a dönüştüren Taceddin'in insan yaradılışının gerçeğidir.
Bu şiir, o olmasaydı yazılamazdı.
Sanatın yaratıcı gücünün bile erişemediği bir düzlemde Taceddin'in yaşamında şekillenen bu fırtınayı, sayfalara aktarmak ondan yaşantımıza rüzgârlar estirmekti. Katarlara lokomotif olmak da onurlu bir görevdi benim için.
Bu görevi az da olsa yerine getirdiğime inanıyorum.
Bu şiirin kahramanları künyelerini koruyarak acının aynasında yer aldılar.
Her birini şiirime omuz veren birer nefer olarak selamlıyorum.

Ahmet Özer

taceddin bir insan

● Ahmet ÖZER

1914
yani seferberliktir takvimlerde
savaşa sürülenlere yakılan türkü
ağıttır
ve dünyayı ikiye bölen paylaşımın
alevlere saldığı insanlardan biridir
t a c e d d i n .

1914
yani seferberlik
yakalar onu 20 yaşında
1310'ludur
"bol bol ziya kucakla"yıp getirecek
halûk yaşındadır o yıllar.
ahlat - muş arası
kaç günlük yolculuktur ol devranda
kaç kez güneş doğup batacaktır
kimbilir
ve ölmemek / öldürmektir
künyesine kazılan kelimeler.
kırlarında kekik tüten bir çağda
savaşın ağıtına katılır
t a c e d d i n .
ve hilâl bıyıklı enver
alman cephesinin gönüllü bir neferidir.
uçsuz bucaksızdır ovalar
kavak ve söğütler
kıraçlarında keçi sürüleri güden
çoban çocuklarla
mor bir atlas gibidir
VAN GÖLÜ.
açlığını
çöken ülkesinin acısına katlayan
dilini bilmediği topraklara savrulan
kocalara
turnalarla selam salınan günlerdir.
ve kendine gösterilen
bir dünya atlasında

ülkesini bulamaycak kadar
yabancıdır
mülk-i şahane-i osmanî
bir gece vakti
ölümün
karanlığın koynunda demlendiği
saatte
ve ayın buluta girdiği bir demde
muş'a girdiler
çarıkları
camadanları
ve yağlıkları
ter içindeydi.
horozların / kurt ulumalarının
ve soğuğun
masalların / kahramanlık hikâyelerinin
ve ilâhilerin
göğüsleri doldurduğu bir vakit
muş'a girdiler.
osmanlı'nın yüreğinde kocaman bir
yangın
cepheler ateş altındaydı
ateş hattındaydı insanımız
TRABLUS, KAFKASYA, FİLİSTİN,
GALİÇYA, YEMEN
İNGİLİZ, FRANSIZ, RUS, İTALYAN,
YUNAN
1914
seferberliktir
yani buğdaya
kuru üzüme
tütüne
erik ve kayısıya
yün, tiftik, pamuk ve kenevire
heybe, kepenek, kilim, kaput bezi
ve bilcümle binek hayvanları
ve yaşlı öküzlerin derileri
katılmıştır.
cepheye sürülenin
göğsünde
yaşadığını duyumsatan sıcacık bir
yürek
kü - tür - de - mek - te - dir.
taceddin
yüz yirmi kader arkadaşıyla
muş'a girdiği gece
uzamış sakalının
bir tutamı ağarmıştı.

gün ağarıyordu
doğu'nun en soğuk bir günü ağarıyordu
taburları oluşturan yüzlerce insan
koynuna dalıyordu meçhul âlemin
anası, bacısı, karısıyla
babası, tarlası ve damatlık yüzleriyle
ve kırların sonsuza uzanan ufkuyla
kayıyordu dünya
bir tren penceresinden.

MUŞ/
1394 milâdi yılda timur'un zulmüne
gömülmüş
dört yüz yıl sonra
bu kez iranlılar yağmalamış ovayı
ve taceddin'in doğum yılında
eski takvimlere göre üç yüz on'da
taşnak yanlısı ermeni çeteleri
isyanlar çıkartır muş'ta.
harb-i umumî'nin tam ortasında
rus kuvvetlerince işgal edilir
tütün ve ayçiçeği
yirminci yüzyılın başlarında
abdülhamit
"hamidiye alayları"nı oluşturur
aşiretlerden
1915'in ilk aylarında
SARIKAMIŞ HAREKÂTI yürürlüğe
girer
ve 90 bin asker
soğuğa ve açlığa
yenik düşer.
bulanık bir akşamda
mevsim ölümlere çağrı çıkarırken
yüz dokuz arkadaşıyla cepheye ulaşır
taceddin
nereye
niçin
nasıl
ne zaman
neden
soruları cevapsız kalır

ve bir gece
avcı kolundaki neferler
balçık bir suyun içinoe ilerler
tütünsüz ve ekmeksiz bir gecede
dağ rüzgârı
gurbet acısı
ve vatan sevgisi yürürlüktedir.
bir siperden diğerine
ömür süren günler gizlidir
acının salıncağında savrulan
taceddin
gecenin sabaha kavuştuğu bir anda
kırk derece ateşle
günlerce bir koğuşuna tıkılır
sertabibi gayrimüslim bir hastanenin
20.000 kişiydi depo taburları
ve en az 10.000'i hastaydı
sıtmadır
savaşla sökün eden
tifodur
nefti kaputlarla sarmalanan.
MUŞ/
çar deresi'nin ovaya saçıldığı bir yerde
ve denizden 1260 metre yüksekte
ve fırat'a can veren murat suyu'na
yaslanarak
tarihin derinliklerinden
savaşlardan ve yağmalardan
çıkıp gelen kent: muş
bir yandan bingöl dağlarına
bir yandan hacreş dağlarına
uzanıp giden bozkırın koynunda
köyünden
KUŞHANE'den
AHLAT'ından ayrıldığı günden
üç ay sonra
taceddin
usta bir nefer olarak
HASANKALE'dedir.

yağmurlu bir gecede
günlerdir açlığa talimli bir beden
sıcak suyu unutmuştu çocukluk
günlerinde
ve yağan bütün yağmurlara
neden "bereket" dendiğini düşündü
o gece.
altında uçsuz bucaksız toprak
nemli ve soğuk
karanlık ve korkunçtu
bir ara ayağını sıkan çarıkları
yemek geçti düşünden
murat suyu akıyordu ötelerde
kimbilir ne ağıtlarla genişlemişti yatağı
yağmalanan dünyanın
soğuk bir gecesinde
babasının öldürülmesine tanık
bir çocuktu yüreği
taceddin'in
rüzgârın uğultusu tutmuştu dağları
ve karanlığın biçtiği yüzlere
tek bir duygu sinmişti:
umutsuzluk
ve bir vaktinde gecenin
taceddin
değiştirmek için nöbetini
vardığında nöbete
donmuş bir cesetti kollarına dökülen
yozgatlı hikmet
ölüler mangasının bir neferiydi artık.
kar tünelinde
nefesle ısının toprağın göğsünde
koyunkoyuna titreşen birliğe
bir gece yarısı telgrafı ulaşır
enver paşa'nın:
"savaşa devam yiğitlerim
sizler vuruştukça orada
ben başınızdayım
istanbul'da..."

ERZURUM/
soğuğun azrail'e çırak olduğu günler
çifte minare / oltu taşı
kümbetler / yaylılar / kavruk yüzler
ve emrah
ve nef'i
ve ibrahim hakkı
1915'tir takvimlerde
taceddin
binlerce kaderdaşıyla
hasankale'sindedir erzurum'un.
ve erzurum denince
hangi günün hangi gecesinde
bir türkü çalınır kulaktan kulağa:
"ERZURUM DAĞLARI KAR İLE
BORAN
YAKTI YÜREĞİMİ DERT İLE
VEREM
SİZDE BULUNMAZ MI BİR KURŞUN
KALEM
YAZAM ARZUHALİM YÂRE
BİLDİREM..."

tarttı sesini gecenin içinde
ankaralı seyyid onbaşı
tütününe yaslayarak ciğerlerini
ay doğuyordu gecenin yüreğinde
su sesleri geçiyordu geceden
ve bozgun haberleri geliyordu
cephelerden.
kar altındaydı dünya
tekmil akarsular donmuştu
nehirlerin üzeri eklenmişti düz ovalara
ve düşman siperleri
kartopu atımı menzilindeydi
siperlerde
bin savaştan arda kalmış
müfrezeler
nöbet tutuyordu
kırk derece ekside.
sıtma yoklar bedenini taceddin'in
yıkılır toprağa
kollarındayken manisalı halil'in

ağlamaklı bir sesle
içlenir:
düşman süngüsüyle ölmek
sıtmaya yeğdir komutanım.

hastane:
duvar diplerinde yaralı erler
yarasına merhem değmeden ölenler
bir manga ere
yeni bir görev çıkar:
mezar kazıcı olurlar.
taceddin
dilinden anladığı bir ere rastlar
gün doğarken
ahlatlı eşref'in sunduğu çayla
ısınır dudakları
revirde
köyünden ayrıldığının on üçüncü
ayında.

MONGOF
MUŞ'un BİTLİS'e bakan köyüdür
MONGOF köyünde horozlar
sabahı muştular
bir birlik getirilir uzun bir yoldan
marşın kelimeleriyle dimdik
ve görünürdeki isyanlar
kırılırken
kolları mühürlenir
firarî neferlerin.
ölüm hattına sürülenler
kefenliydi: ölüme hazır
ve düşman cephesinde
kar giysileri
kar gibiydi
karasu'da niceleri vurulmuştur kimbilir
nehrin karanlığında bir gece vakti
ve aras suyu'nda
suyu geçmek için
mangalar
kolkoladır
ve sevkıyat
bu kez yaralı erlere dairdir
yüzbaşı mustafa bey TOKATlıdır
ve alnı akıtmalı atıyla
başıdır sevkıyatın.
mustafa bey'in dilindeki türkü
yazılı bir söz müydü
yoksa o gün mü inmişti yüreğine:
"UÇUN KUŞLAR UÇUN
DOĞDUĞUM YERE
ŞİMDİ DAĞLARINDA MOR
SÜMBÜL VARDIR
ORMANLAR İÇİNDE BİR SERİN
DERE
DİKENLER İÇİNDE SARI GÜL
VARDIR

O ÇAY AĞIR AKAR, YORGUN
MU BİLMEM
MEHTABI HASTA MI SOLGUN
MU BİLMEM
YASLI GELİN GİBİ MAHZUN MU
BİLMEM
YÜCE DAĞ BAŞINDA SİYAH
TÜL VARDIR..."
ve çapraz ateşe alınan birliğin
ön safında
dört kişiydiler: TACEDDİN
VANlı ali
ÇARŞAMBAlı dayı mustafa
ANKARAlı selâmi
şöseye beş saat uzaktaydılar.
MURLAMELİK / ALAKİLİSE mevzileri
gerilerde kalır
kolordu çözülür PERTEVANS köyü
yakınlarında
posta erleri yeniktir kar fırtınasına
ve binlerce ölümün içinde
sağ kalmak neye yarardı
ve
esareti
başlar
taceddin'in
doğu'da
binlerce kaderdaşıyla.
uzun bir yolculuğa çıkılmaktadır
esaret
düştükten sonra
bir yangında kavrulmaktır
SARIKAMIŞ'a kadar kaç günlük yoldur
haritalarda
nerde yatılmıştır / neler düşmüştür
aklına
su içmiş midir düşman elinden
her şey düş olsa
razıydı
bin kez ölüme.
SARIKAMIŞ
sarıçamlar
kar çadırları
ve GEDİKSATILMIŞ köyüdür
yüzüne kazınanlar
bir de donmuş ayakları kesilen
ERZİNCANlı
muharrem çavuştur.
kardır
kardır
kar.
karda
birerlikolda
uzun bir yolculuğa
hazırlananlar:
uzun ve sonsuz
üniformalı bir düşman neferi
aniden dokunur deklanşöre
binlerce yüz
tek bir yüz gibidir
gözün aynasında
ve birden ekmekler fırlatılır esirlere
güçlüler kapışınca ekmekleri
seyretmek düşer zayıflara

aylar sonrasında ilk kez
sıcak bir sobaya değer elleri
taceddin'in
yağlı bir dumandır borularda gezinen
ayçiçeği tortusudur tutuşan.
beş gün sonra SARIKAMIŞ'a el sallanır
bir trene doluşur bütün esirler
yaya yolculuklar
bitmiştir.
taceddin
yaklaşır penceresine kompartımanın
son bir yudum
yurdundan
çekip
alır göğsüne.

KARS /
AŞAĞIDAĞ / piramit biçimindeki PERLİ
ülkeden ülkeye uzanıp giden ARAS
sınır kapısında
tarih boyunca yağmalanmış
bir kent:
KARS.
son sınırında yurdunun
birbirine sokulmuş uyuyan neferleri
seyredurur
taceddin
bir dana dönebilmek
zordu bu topraklara
ve yaşarken ölümü
çağırmaktı göğsüne.

ocak 1915'in başlarıdır

90 bin insan donarak ölmüştür
savaşla
ekmekle
sevenleriyle
düşmanla
esaretle
ve tekmil acılarla
yüzyüze gelmeyecek
90 bin nefer
karlı topraktadır
bu depremden ardakalan
acının gömleğine sarmalanan
insanlardan
biridir
taceddin.
On beş gün süren yolculukta
tren düdükleriyle
büyüdü korkular
ve bir istasyona
ulaştılar:
TİFLİS
kollarında bebeleri
camlara tırmanan kadınlar
el açıp ekmek isteyenler
ve şaşkın bakışlarını
bir sarapnel gibi fırlatan
yorgun adamlar
treni sararlar.
yıllar sonra götürseler
eliyle koymuş gibi
her şeyini anımsıyordu
tiflis istasyonunun:
karanlığa yağışını yağmurun
ışıkta büyüyen gölgeler

TİFLİS /
kafkas dağlarının güneyinde
geniş bir vadidir uzanan
kura nehridir
tiflis'in yüreğini sulayan
ve BAKÜ'nün
450 kilometre kuzeybatısındadır
taceddin
kervan yolunun dağları dümdüz ettiği
çağdan
bugüne
1916'ya gelinmiştir.
esaret
biraz da yalnız olmamakla
yenilen düşmandır
böyle düşündü taceddin
22 yaşını birkaç ay geçerken.

yeni bir solukla
yeni bir istasyona varılmıştır
günler sonra:
tiflis'tedir.
geçilen her yer
kaç saatlik yoldur yürümekle
hep bunu hesaplamıştır
taceddin
özgürlüğü tadacakmış gibi
yeniden
ve yurdunun nice yöresindeki işgaller
yangın yerine çevirir
esareti tatmış
yüzünü.
türk, iran, gürcü
kafkasyalı ve rus beylerinin
ellerinde şekillenmiş bir kente
el sallayan bir trende
muhafızların haşin bakışları
altında
GENCE'ye yol alınmaktadır.
kaçmak: yasaktı
uzanıp yatmak: yasaktı
oysa
düş kurmayı kimse yasaklayamadı
bugüne değin.
şimdi yurdundan uzakta
koynunda esaretin
raylarda akan bir trende
HORASAN'dan KARAURGAN'dan
BAŞGEDİKLER ve AKKAYA'dan
binlerce mil uzaktaydılar.
gökyüzünü tutan dağların
dümdüz ovaların
ve köpüklü akan çayların
bittiği yerdi
BAKÜ.
apşeron yarımadasının güneyinde
pırıl pırıl bir deniz uzanıyordu:
HAZAR

evleri bembeyazdı bakü'nün
tren yolunun son istasyonunda
bakü'de
subaylarıyla birlikte
katarlar dolusu esirler
muhafızların
silahları güdümünde
yere indiler.
erzurum'u düşündü taceddin
esaret altındaki kenti
insanın ağlaması neye yarardı
kentin yüzü karanlığa girerken.
babasıyla esir düşen bir çocuk
esir sayılmaz düşlerinde
çünkü yanındadır babası
sağdır / en güçlü adam
acılar belki de işlemiyordu
yüreğine
askerin
çünkü yüzbaşı mustafa bey
üsteğmen kemalettin
ve adını anımsayamadığı nice
komutanın
iç içeydi solukları
erlerle.
bir vapur yanaştı istasyona
bakü gerilerdeydi artık
deniz yolculuğu başlıyordu hayatında
AHLAT'tan
VAN GÖLÜ'ne yaya gittiği günü
anımsadı
pasinler'de karanlığa düşüşünün
36. gününde

HAZAR GÖLÜ'nün içlerinde
küçücük bir adaya varılır:
NERGİZ.
7000 kişiydiler
7000 ağız
14.000 ayak
ve kendi yazgılarıyla örtüşen
100 subay
başlarında kıvırcık kalpaklar
bir sabah
ayrı bir yere alınır
subaylar
erlerin gerçek esareti başlar
o gün.
ve bir gece ayışığına yaslanarak
iran içlerine açılır
sandalla
iki subay
önlemler alınır
yasaklı maddeler artırılır.
her gece
gördüğü düşlerle uyandı
taceddin
sütbeyaz özgürlüğü gördüğü gece
adada
bir ceninin ana karnındaki yolculuğu
dolmuştu
yaz gelmişti
sımsıcak ada günleri / zehirli yılanlar

dere kenarında topladığı yarpuzları
çağırdı düşlerine
müthiş bir yalnızlık taşındı
gözlerine
sarı kır çiçekleri / kocayemişler
adını bilmediği kuşlar vardı
NERGİZ'de.
haftanın iki günü
-salı ve cuma günleri-
nergiz - bakü hattında
ada vapuruyla
erzak ve giyecek taşınırdı
taceddin
kaç kez taşımıştı kimbilir
tuz ve sabun doldurulmuş
yükleri.

bir sabah keskin düdüklerle uyandılar
ülkenin ücra köşelerine
gönüllü gidecekler yazıldı kâğıtlara
mısır ve buğday tarlaları ekilecekti
nöbetçisiz bir kır yaşamıydı
anlatılan
adada
esarette
ölümü beklemekten yeğdi.
800 kişinin adı eklenmişti yanyana
800 kişi
yeni bir hayata
ya da ölümün karanlığına
götürülüyordu
iki kat iç çamaşırı
bir çift fotin
ve birer kaput verilir gidenlere
NERGİZ'e soğuklar dalıyordu
HAZAR'dan
gece hasta olan
sabah ölüyordu
koleradan.
ve koleranın biçtiği
asit ve kireç sıvalı kuyulara
gömdükleri kaderdaşlarının
mezarları
NERGİZ'de kalıyordu
kanallar açılıyor
oraya atılıyordu
ölüler.
ve boyunlarına sarıldıkları
arkadaşlarıyla
yüz yüze gelemeyeceklerdi bir daha
dünyanın hiçbir sabahında.
BAKÜ'ye vapurla getirilenler
bir trene doldurulur
800 nefer
başlarında kalın bıyıklı
kıvırcık papaklı muhafızlar...
düşünür taceddin
bir gün geldiği yerlere götürülse
yurdunun topraklarında duysa
ezan sesini
VAN GÖLÜ'nün derinliğine uzansa
AHLAT'a
KUŞHANE'ye koşsa yalınayak
ve başlasa zincir tanımaz
özgürlük:
çocukluk

işte
GENCE.
dönüş başlamıştır artık
işte
TİFLİS:
sokaklarında osmanlı'dan motifler
taşıyan
kent
alınlarında esaretin mührü
dillerle örülmüş hayat
şehirlerden
köylerden
ve sonsuzluğun koynundan
bir deniz kentine ulaşırlar:
BATUM
ÇORUH bulanık akıyordu
kıyıcığında durdu tren
yemek yendi.
taceddin sorar:
"hele hangi denizdir bu?"
bu denizi
kimbilir nice yıllar kulaçlamış
hopalı rıza cevaplar:
"KARADENİZ, ahlatlı..."
ne ellerinde haritaları
ne yol sunan pusulaları vardı
her biri
ambarın loş havasında
karanlığında denizin
ve korkunun kollarında salınarak
geçerler
göğü dolduran yıldızlar
tanıktı esarete.
yıldızlar
ışıl ışıl gözleriyle
bulutları aradılar.
nereye gidiyordu bindikleri gemi
hangi kentin
hangi dalına konacaktı kimbilir
AZAK DENİZİ
KIRIM
ve SİVASTOPOL'u bilenler
yorum yaparlar yolculukta
esaret yedeğe alınır.
gidişlerin en kötü sahneleri
bir yerde demiratmaktır
yeni acılar katılır düşlerine
insanın
ambarlardaki insan
geceyle gündüzün kesiştiği yeri
şafağın suda oynayışını
bilemez
hele deniz görmeyen bir insana
suyun tuzunu anlatmak
peri masalıdır çocukluğunun.
gün açıyordu
masmavi bir göğün altında
şafak
ipek bir çarşafa
karadeniz'e yayılıyordu
GİRESUNlu halil:
"uy anam trabzon'dayız..."
düş mü görüyordu halil
özlemi bir sanrı mıydı neydi
düşündü taceddin:
KARADENİZ,
NERGİZ gibi yabancıydı doğduğu
topraklara
ve gırtlağına bastırdı yumruğunu
sevinmedi
yurdunun bir kıyısına ulaşmaktan
çünkü en büyüğüydü esaretin
insanın
kendi yurdunun çiğnendiğine
tanıklığı.

TRABZON /
1917'lerdeyiz artık.
muhaceret türküleri dolaşır
dilden dile:
işgal görmüştür kent
sokaklarda atlı müfrezeler
beklentiler içindedir
yürekler.
TRABZON
kemerli mağazalar / bedestenler
halılar / değerli taşlar / antika silahlar
pencereleri demirli
meyve ve çiçek bahçeli evler

müslüman ve hıristiyan
iç içedir ezan ve çan.
taceddin
bir arkadaşıyla
ambardan güverteye tırmanır
şafak atmak üzeredir
gün çözüldü çözülecek
TRABZON'u ilk kez görür uzaktan
kent su içindedir sanki
geceyi beklerler denizde
gemiden
kayıklarla çıkarlar karaya
muhafızlar gözünü dört açmıştır
gecedir
kentin doğusunda
SÜLÜKLÜ'de
çadırlara alınırlar.
zincirler ve tel örgülerle sarılır
meydan.
ilk gece
yağmuru
yeşilliği
ve soluk kesen yamaçları bilenler
firar ederler
ölümü yedeğine alanlar
ikinci gece de akarlar
karanlığa:
yedi kat zinciri
tel örgüyü aşarak.
taceddin
hiç bilmediği bir yörede
esaretin katmerlisini yaşar
yüreğinde
geleceğe dair düş kurmasa da
kaçarken vurulmayı sindiremez
içine.
en efkârlı gecesinde
ekmekle
değiştiği tütününe
yaslar ciğerlerini.
rusya'dan ihtilâl haberi
dağılır dünyaya
harb-i umumîde müttefikleriyle
çözülür bağı rusya'nın
işgal gören kentlerde
telâş içindedir çar orduları
ve ordunun bir neferi
üst'ünün rütbesine tükürüp
koparır / yere atar
ve tepinir
mühimmat / beylik eşya
yağmadadır artık.

esaret el mi değiştirir
özgürlük mü başlar bilinmez
taceddin
osmanlı'nın elindedir bu kez
bir jandarma alayı
batum yoluna düşer
çoğu arkadaşıdır alayın
komutan
ELAZIĞlı abdüllatif bey'dir
ve mezarı orda bilinir.

ve
efrad-ı cedide mektebi açılır
TRABZON'da
taceddin
üç aylık bir talimden sonra
m e k k a r e c i d i r .
DEĞİRMENDERE'de
günlerce
ateş ve duman yükselir mühimmattan
alev içindedir ambarlar
gemiler
geri çekilen birliklerle doludur
karadeniz'e sonbahar yağmurları
dökülür
her tarafta patlamalar
atlılar
ve tutuşmuş arabalar
1918'de
osmanlı'nın yenilgi belgesi
yürürlüktedir:
MONDROS
büyük umutsuzluklar devrededir
çökmüştür imparatorluk
galiçya'dan yemen'e
kafkasya'dan sina çölü'ne
payitaht istanbul'a
ölüm
ve bozgun haberleri
gelmektedir.
taceddin
jandarma süvarisi olarak
ZİGANALAR'da
posta katarlarının muhafızıdır
iki arkadaşıyla
üç atlı erzurum yolunda
maçka'nın cevizli bahçelerinde
ve altındere vadisindedir
sumela manastırı yangın
görmemiştir
o yollar.
aylar

güneşte kar topağıdır
1919 yılındadır dünya.
ve taceddin
AHLAT'tan alınışının
ve cepheye gidişinin
5. yılındadır.
beş yıldır
nice şehirlerden
ve nice acılardan
geçerek
1919'a gelinmiştir
beş yıldır
askerlik
esaret
ve yıkımlarla yunmuştur yüzünü.

o günlerde bir haber uçurulur
birliklere
padişah yanlısı / şehrin vâlisi
derdest edilmesini ister
bandırma vapuruyla
karadeniz'e açılan
mustafa kemal'in.
ordu müfettişi kemal
herhangi bir kentine çıkabilirdi
karadeniz'in
bu trabzon da olabilirdi.
düşünür
taceddin
iki kelimeyi çarparak yüreğinde
"MUSTAFA KEMAL" / "DERDEST
ETMEK"
ÇANAKKALE'den
ve TRABLUS'tan gelen haberler
MUSTAFA KEMAL'i büyütmüştü
gözlerinde
ve bugün iki atlı arkadaşıyla
nereye doğrultulması isteniyordu
tüfeğinin.
birden
bire
parçalanır sırça köşk
SAMSUN
AMASYA
ERZURUM
SIVAS
ANKARA
İLK MECLİS
ve kurtuluş savaşıdır
cephelerde çınlayan
taceddin
eski takvimlere göre

310'ludur
yani terhis sınırında bir nefer:
25 yaşında
ve göreve devam emri bilidirilir
kendinden küçüklerle
kendine.
haftada altı posta yükünü
VAN'dan
TRABZON'a ulaştıran postanın
bir muhafızı olarak
yıllara yıllar kattı taceddin
altında nice atlar değişti
yüzünde çizgiler tazelendi
1922'ye gelindi.
1914'ten
1922'ye
8 yıl askerdir taceddin
terhis olduğu gün AHLAT düşer
düşlerine
kekikli yamaçları KUŞHANE'nin
ve kolaylıkla tanıyacağını
sanmadığı kardeşleri
bir fotoğraf çektirir
traşsız yüzüyle
gür saçları darmadağınık
ve hâlâ tunç yüzüyle
dimdiktir
mor mürekkepli terhis
belgesinin
yüzünde.
OSMANLI / harb-i umumî
azerbaycan
AHLAT - MUŞ - ERZURUM - KARS
TİFLİS - GENCE - BAKÜ - BATUM
TRABZON
esaret
TRABZON
ve bir yaz gecesi AHLAT'a vardığında
hiç kimse kalmamıştır
aradıklarından
yüreği daralır gördükleriyle:
boşaltılmış köyler
göçer olmuş insanlara dairdir
haberler
alevlenir gözleri
taceddin'in
tanığı olmuş dağlar
akçakavaklar
çok sevdiği kardeşleri
bir giz olup
erimişti gecede.
ağlamaklı bir sesle
koşar van gölü'ne
martılar
tek - tük adalar
kara bir mavilik
ve zehir - zıkkım suyuyla
göl çakılır yüreğine
rüzgâr dolaşır
kavaklarda
yine çoban çocuklardır
dağlarda
taceddin
bütün hasretini gömer sulara
adını
adı gibi bildiği
dağlara.
taceddin
günler sonra
trabzon'dadır.
doruklarından kar eksilmeyen
ZİGANALARın eteğinde
bir köyde
toprak verilir kendine
8 yıllık
bir ömrün
bedeline.
sisler içindeydi her şey
dünyanın neresindeydi kimbilir
hâlâ asaret günleri midir
kollarına takılar
düşünür.
düşünür
konuşmaz
dinler
dinler nabzını dünyanın
taceddin
karada balık gibidir
ve yaşadığı hayatın anlamını
en iyi bilendir
milyarlık
kâinatta
taceddin.

ülkenin yazgısıyla
yoğrulmaktı sevinci.
bir masal mıydı yaşadıkları
gerçeğin
aynasında
düşünür
düşünür
taceddin.
evlenir
sevginin çiçekleri açar göğsünde

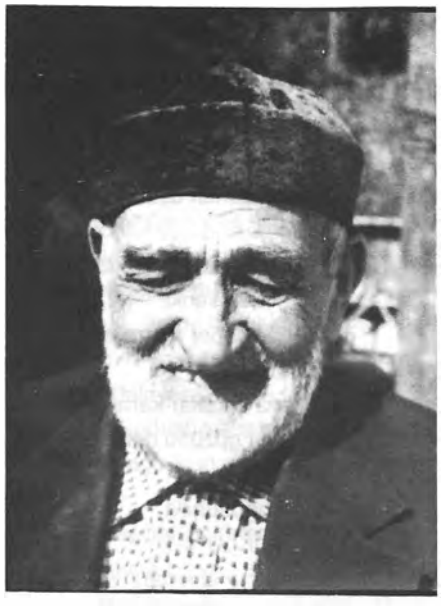

ve doğan ilk oğluna
adını
koyar
babasının.
bir efsanedir tarihimiz
insanı şaşırtan
bir kahramandır
taceddin
bu tarihin sayfasında
ne zaman
bir kamyon sarılsa dağlara
selâm iletmek ister
doğduğu topraklara
içinde yeşerir bedeli
yaşamanın
gözleri dolar.

yıllar sonra
yurdundan
çok uzakta
gördüğü yerdir
MEKKE.
ve 1986
92 yaşında tutar elinden
taceddin'in
bu kez kimdir onu götüren
bütün ömrü sorularla geçen
taceddin
soramaz
sorması gereken
soruyu:
- NEREYE?

ne zaman görsem o kara paltoyu

● Erten ÜÇER

Ağaçların böyle yeşil olması onun yüzündendi. Göğün maviliğindeki mutlulukta da onun payı vardı. Arada kuşların cıvıl cıvıl ötmesi, bebeklerin gülümsemesi de onun işiydi. Ve ben ona birşey söylemek istiyordum. Üstelik o da bunu anlamış, durmuş, yüzüme bakıyordu. Palto, çok iyi bildiğim o kara palto kapının yanındaki askıda asılı duruyordu. Ağzıma bakıyordu. Söyleyeceğim şeyleri acelesiz, sakin bekliyordu. Ağzım açık gözlerine bakıyordum.

"Ben" diye başladığımda fabrikanın düdüğü ötmeye başladı delicesine. Düdük sisli bir karanlığın çöktüğü kentin üzerine kol kalınlığı bir buhar fışkırtıyordu, ak bir buhar. Düdük sürdürüyordu ötmesini. O bekliyor, ben ağzım açık bakıyordum. Bir şaşkınlık vardı üzerimde. Müşteri vardı gene odasında. Sabırsızlıkla bekliyordu kuşkusuz. Kara paltosundan anlamıştım içerde olduğunu.

Düdük sustu, ama bu kez fabrikadan taşan işçilerin yorgun kara gölgeleri kapladı sokağı. İşçilerin kabaralı kunduralarının takırtıları kapladı çevremizi. Hava daha da kararmıştı ama bu onu görmeme engel olmuyordu.

Okul yıllarımdan, çocukluk anılarımdan söz edecek değildim ona. Duvarı ören taşların arasındaki katı harcı, gece kuşlarının her geçişinde yüzümüze çarpan o ürpertici soluğu ya da işçilerin ayak seslerini de anlatacak değildim ona.

Başını göğe kaldırdı. Gözlerini yıldızlara dikti. Bekliyordu. Belki bilmiyordu ne söyleyeceğini. Ama hiç değilse fabrikanın düdüğü gibi sözümü kesmiyor, gözleri yıldızlarda, birşey sormadan bekliyordu.

İşçiler kara böcekler gibi ardı arkası kesilmeden koca yapıdan çıkıyor, sokak boyunca kıpır kıpır ilerliyorlardı. En küçük bir sabırsızlık yoktu üzerinde. Oysa ben öfkelenmesini, bağırıp çağırmasını istiyordum.

Müşteri bekliyordu içerde, odasında. Çıplaktı kuşkusuz. Beklemekten, üşümekten ürpermiş, tüyleri diken diken olmuştu mutlak. Ama ona seslenmeye, onu çağırmaya çekiniyordu. Hoş tüm müşteriler eş durumdaydılar onun odasında. Herhangi bir davranışla onu öfkelendirmekten korkuyorlardı. Olur ya, belki öfkelenir de gereği gibi davranmayıverirdi kendilerine.

Geçen işçilerin fısıltıları bir ağ örüyordu çevremizde. O ara yaşlı kadın belirdi dipteki kapının ağzında. Yüzünün çizgileri dilim dilim bize baktı. Birşey söylemedi, baktı sadece. Sonra gene geldiği gibi sessizce çekilip gitti. Ben ağzım açık duruyordum öylece. O yeşil yağmurluğunun içinde, gözleri yıldızlarda, acelesiz bekliyordu.

Başka bir müşteri geldi biz böyle karşılıklı durduğumuz süre. Sanki orada yokmuşuz gibi, bizi görmemiş gibi geldi. Yanımızdan geçti. Daha geçerken anlamıştım onun da müşteri olduğunu. Bunu, telâşından, adım atışından anlamıştım. İçeri göz atıp paltoyu görünce yürüyüp gitti.

Ben biliyordum ona hiçbir zaman birşey söyleyemeyeceğimi. Ne zaman ağzımı açıp ona birşey söylemek istesem ya vapurlar düdüklerini öttürecek, trenler çığlıklarıyla ortalığı inletecek, taşıtlar kişinin içini kaldıran uğultularıyla ardarda tozu dumana katacak ya da bir müşterinin elde edebileceği şeyleri sağlayacak kadar paranın yokluğu beni engelleyecekti. Hiçbir gün bulamayacaktım bu kadar parayı. Ne yapsam, ne kadar çabalasam kazanamayacaktım ona birşeyler söyleyebilmek için yeterli parayı. Tekerlekler dönecek, dönecek, ezecekti beni. Ağzımı açıp da o en güç söylenen şeyi, o en güzel şeyi fısıldamaya yeltendiğimde tüm araçlar, uygarlığın tüm dişlileri beni parçalayacaktı. Ne zaman en güzel düşü görmek için gözlerimi kapasam en acı görüntüler uykumu çekip alacak, karanlıklarda yitecektim. Buldozerler ezecek, balyozlar inecekti beynime onu düşündüğümde. Güneş batarken, iki kıyısında akasyaların sıra sıra uzandığı yolun bitiminde onu beklemeye kalktığımda insanlar yüreğimden tırnaklarıyla kazıyıp sileceklerdi imgesini.

Ağzımı kapadım. Dudaklarım acıyla kıvrıldı.

O bekliyordu. Gece iyiden iyiye çökmüş, artık o güzelim saçlarını göremiyor, ışıl ışıl gözlerini seçemiyordum.

Dönüp yürüdüm.

Ağaçların böyle yeşil olması onun yüzündendi. Deniz kayalara vurduğunda, onun yüzünden saçılıyordu boşluğa ak köpükler. Onun yüzündendi göğün maviliği. Türkülerin yanıklığı, uykulardaki rahatlık onun yüzündendi.

Bunu ötekiler bilmiyordu, yani müşteriler, yeteri kadar parası olanlar.

Palto kapının yanındaki askıda kara bir leke gibi duruyordu.

Ve ben birşey söylemek istiyordum ona. ●

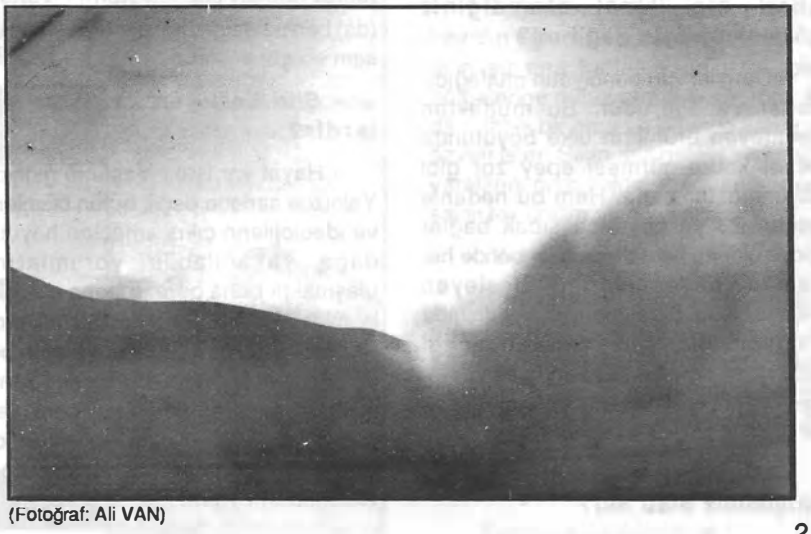

(Fotoğraf: Ali VAN)

metin güven'le şiir ve kaynakları üzerine

● Önder ADALI

- Neden şiir?

- Önce Tiyatro vardı yaşamımda. Bursa Halkevine ait Oda Tiyatrosunda **sahne tozunu** değilse bile Tiyatrocu olmanın gerektirdiği disiplini, coşkuyu ve iş ahlakını tanıdım. Sonra yaşları 18 - 20 arasında değişen on genç insandan korktular ve tiyatromuzu elimizden aldılar. Ardından yüksek okul yılları geldi. Ve Arkadaş Z. Özger, Hüseyin Cevahir, İsmet Tokgöz, Haluk Şahin, Özkan Mert, Bilgin Adalı vb. insanlarla ortak bir dergi işine kadar uzanan dostluklar, arkadaşlıklar...

- İlk şiiriniz ne zaman yayınlandı?

- 1968 yılının şubat ayında Soyut'ta yayınlandı. "Bilmiyorum bir adam" Bu benim yazdığım ikinci şiirdi, ilk şiirimi de Halil İ. Bahar'a göndermiştim. "Bu şiirde başkaları var.." üst başlığıyla şiirimi bana geri postalamıştı. O günden sonra da Bahar'dan hiçbir şiirim geri dönmedi. O yıllarda yenidergi, alan 67 ve soyut okurdum, ama nedendir bilinmez soyut bana çok daha yakın gelirdi. Bu dergi kapanana kadar da O, sayfaları ve kapağı sürekli değişen dergi de olmak bana büyük mutluluklar verdi hep.

- Daha sonraki yıllarda da dergileri hiç ihmal etmediğiniz gözleniyor öyle değil mi?

- Dergiler için edebiyatın mutfağıdır derler ve doğrudur. Bu mutfaktan geçmeyen ürünlerin ülke boyutunda genel kabul görmesi epey zor gibi görünmüştür bana. Hem bu nedenle geçen 23 yıl boyunca sıcak bağlar içinde oldum, hem de dergiler bende her zaman heyecanlarımı besleyen yayınlar oldu. Elbette büyük iller dışında yaşıyor olmanın yaratabileceği uzaklıkları dergiler sayesinde aşıyor insan. Yani yerel olmakla yetinmeyecek bir ufka ve soluğa sahipsen..

- Peki sizin dergi çıkarma girişiminiz oldu mu?

- Yukarıda adlarını saydığım arkadaşlara omuz vermek, destek olmak dışında hayır.. Böyle bir uğraş için kendimi yeteri kadar çalışkan ve özverili bulmadım. Bir de "teknik" ve "ekonomik" normlar içinde düşünülebilecek insan grubundan değilim. Ben daha henüz tipo ve ofset baskı arasındaki temel farkları bile bilmiyorum. Sayfa kıvrımı nedir bilmem, kağıdın tonu kaça alınır, spot piyasa neye denir, anlamam. Ama bütün bunları bilenler dergi çıkarıyor (da) ben bu dergiyi kendime yakın bulursam şiir gönderirim.

- Şiiri besleyen kaynaklar nelerdir?..

- Hayat var işte.. Yaşanıp gidiyor. Yalnızca sanatın değil, bütün bilimlerin ve ideolojilerin çıkış amaçları hayatın daha yaşanılabilir yorumlarına ulaşmaktır bana göre. Elbette sanatla, bilimler ve ideolojiler farklı düzlemlerde yaklaşırlar hayata. Bu fark yürekle beyin arasındaki mesafe kadardır. Sanat insanlığın yüreğinde yeni coşkular, yeni duyarlıklar yaratırken bilim(ler) de insana (ve insanlığa) sendelemeden, yıkılmadan ayakta kalmanın yollarını öğretir.

- Şiirin diğer sanat dalları arasında özel bir yeri yok mu?

- Var tabi, şöyle var: Şiir denebilir ki, diğer sanat dallarına duygu taşıyan doğal bir nehir gibidir. Hatta şiir bunun da ötesinde bilimlere en yakın ve en kardeş sanat ve yaratım türüdür. Bilimsel bir çalışmanın damarlarında şiir yoksa, o çalışmadan insanlık adına faydalar beklemek yanlıştır. Aynı şekilde şiirin de bilim dışı ya da bilime düşman bir kafayla yazılabileceğine inanmam. Şiir bilimlere yeni ufuklar açar, bilim de şiire kandil tutar.

- Peki sizin şiirinizi besleyen kaynaklar...

- Hayatım. Yani çocukluğum, aile bağlarım, ilk gençlik yıllarım (ve o yılların dostlukları), sevgilerim, sevinçlerim, nefretlerim, politik heyecanlarım, yenilgilerim, umutlarım, umutsuzluklarım..

- Ya aşklarınız?..

- Aşkların insanın yaşadığı ivmeler dışında her hangi bir karşılığı olduğuna hiç inanmadım. Benim yaşadığım bir

hayat var. Bu hayatın bana kazandırdığı perspektifler ve davranışlar var. Aşklar bu itip kakmalar içinde belirleniyor. Aşk şiiri besliyor, tamam ama, yalnızca o kadar..

- Yani siz aşk şiiri yazılamayacağını mı söylüyorsunuz?

- Şunu söylüyorum: Son derece karmaşık ve birbirinden ilintisizmiş gibi görünen kuvvetlerin toplamı diyebileceğim bir hayatı yaşıyor her insan. Hiçbir duygu ve düşüncesi bir diğerine göre "bağımsız" ve "özgür" değil. Çoğu zaman yaşarken fark edilemeyen belki de seçmeden yaşadığı hayatın iç dinamikleri ve baskıları altında oluşan kimlikler belirliyor "aşk" ya da başka türden duygu ve düşünceleri. İşte şiir de bütün bunların bileşkesi olarak yalnızca tek bir duygunun ya da düşüncenin emrinde olamaz. Şiir özgürlüktür ama bu özgürlüğün sınırı insanın özgürlüğü ile sınırlıdır.

- Öyleyse siz şiirin temalara göre ayrımının yanlış olduğunu söylüyorsunuz...

- Evet öyle.. Artık çağımız insanına tek bir tema ya da kavram şekil vermiyorsa şiirin de tematik olarak ayrımı en azından eksik olacaktır. Şiir hem çok genel hem de çok özel duyguların harman yeridir. Yukarıda da söylemeğe çalıştığım gibi bu yer aslındadünyada olup biten ne varsa herşeyin şairin beynine yüklediği faturaların ödeme alanıdır. Belki ilk gençlik yıllarında ortaya çıkan eksik bilgilenmelerin ve duyarlıkların doğal mecra dışında sızıntıya uğraması insanı tek tek konuların sınırı içine itebilir ama, olgunluk dönemine eren bir şairin artık temalarla oyalanması hoş görülemez. Şair vardır ya da yoktur. Şair olanda kendini sınırlamaz. Daha doğrusu sınırlayamaz. Konuyu ya da temayı seçmek okuru seçmektir. Çağdaş olma iddiasında olması gereken şairin de böyle bir hakkı yoktur. Bir bütün olarak insanlık beni şekillendiriyorsa, ben bu oluşumun etkilerini yine insanlığın tamamına ulaştırmakla yükümlüyümdür.

- Siz bütün bunlardan sonra kendi şiirinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Yukarda yaptığım tesbitler kendim için de başkaları için de hedef aynı zamanda. Şiiri sürdürmeye kararlıysam ancak böyle bir olgunluktan sonra kendimi şair sayarım. En küçük acılar bende fırtınalar yaratmıyorsa, yanlışlarım zaman içinde doğrulara dönüşmüyorsa, kendimi her konuda ısrarla eğitmiyorsam bırakalım iyi şair olmayı bir yana ben sıradan bir insan olmanın bile çok uzağındayımdır.

- Biraz da teknik sorulara geçmek istiyorum. Bugüne kadar dört kitap yayınladınız. Bu dört kitabınızdaki şiirlerde ortak bir özellik var. İmgeye fazla yaslanmadan düz ve yalın bir anlatım içinde ve sanki tek bir şiirin değişik bölümlerini yazar gibisiniz. Kullandığınız sözcüklerdeki benzerlik ve aktarılan atmosfer sizin bilerek böyle bir tutum içinde olduğunuzu gösteriyor. Yanılıyor muyum?

- İradi anlamda bir seçme sonucu böyle bir tavır içine kendimi ittiğim söylenemez. Bir ikisi dışında bu dört kitabımdaki hemen bütün şiirlerde toplumsal çalkantılar içinde savrulup giden, ama henüz birey olamadığından yaşadığı hayata kendi içinde tepkiler geliştiremeyen insan ve onun sorunları anlatılır. Bu insan hep ileriye bakar belki ama, nereye baktığını kimi zaman unutur. Böyle olunca da ister istemez kendisine karşı bakışında muğlaklıklar gelişir. Bu da onu ne genelin bir parçası yapar, ne de özel bir konuma iter. Boyutları başka insanlar ve başka ilişkiler tarafından tesbit edilen bir garip atmosferde yaşayıp gider.

- İmgeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?..

- İmgeyi ben, çevremsel çağrışımlardan yararlanılarak okuyana yardımcı olan duraklamalar bütünü olarak anlıyorum. İlk dört kitabımda benim anlattığım insan, ancak (ve yalnızca) çevresiyle varolabilecek insandır. Böyle bir oluşumun anlamına ulaşmak kesintiye uğramadan / ve her zaman coşkusal bir enerji üreten imge düzeniyle olabilirdi, bunu denedim. Ama her şiirimde de bilinçüstü bir aktarım içinde olduğumu iddia edemem. Birçok zamanlarda bilinçaltı ya da bilinçdışı unsurların etkisi altında oldum. Her türden toplumsal anlaşma ve yapılanmanın dışına ortaya çıkan yine de nedensiz diyemeyeceğim panik duygusu bir hayli şiirime lirik bir anlam kazandırdı. Son yıllarda kişiliğim de daha baskın olarak varlığını hissettiğim bu adlandırma öyle umuyorum şiirime de zaman içinde incelik belki biraz da sanatsal gizlilik katacak..

- Bu nasıl olabilir sizce?

- Yoğun bir ifade içinde yaşanan hayatın eğlenceli sırlarına ulaşmak ve dilin şu ana kadar bana uzak olan bölgelerine nüfuz etmekle sanırım. Bu da müthiş bir onur ve en az o kadar da özveri ister. Şiirin asıl görevi insanlığın yaralarını onarmaktır. Bu onarım işinde şairin tek üretim aracı da dildir.

- Yeni çalışmalarınız...

- Birinci kitabımın ikinci baskısı **mavi filinta** adıyla yeniden yayınlandı, ikinci kitabımın ikinci baskısı da hazırlanıyor. Ayrıca beşinci kitabım **suları unutan gölge** de yayınevinde sıra bekliyor.

- Teşekkür ederim.

- Ben teşekkür ederim. ●

şiir yangısı

Güngör Gençay

Kavganın göbek noktasından,
ve ölümün çirkinliğinden geçtik.
Düştük şiirin orta yerine.

Tüm renkleri sesleniyor doğanın.
Meydan bir arena gibi geniş,
İnsan yüreği kadar aydınlık.

Düştük şiirin orta yerine bir kez
Şairce düşünüp taşınmaktan
Başka bir şey yapamayız artık.

Bir kurt, bir kuzuyu yemeğe hazır,
İt koşarken doluduzgin kurtarmaya
Çakal sesleniyor: sökmüyor diye saflık.

"Samanlık seyran (olur) olmuyor
İki gönül bir olunca"
Çünkü, ne bugün var, ne yarınlık.

Ezilen suskun, ezen gülüşürken,
Çokları aç, azları yiyişirken,
En yakışandır şaire taraftarlık.

Boynuz verirken buncası kötülükler
Küsüyor kekikler, hardalotları
Neden diye, güzellikler böyle inatsız.

Düştük şiirin yangınlığına
Şairce düşünüp yazmaktan başka
Elimizden bir şey gelmiyor artık.

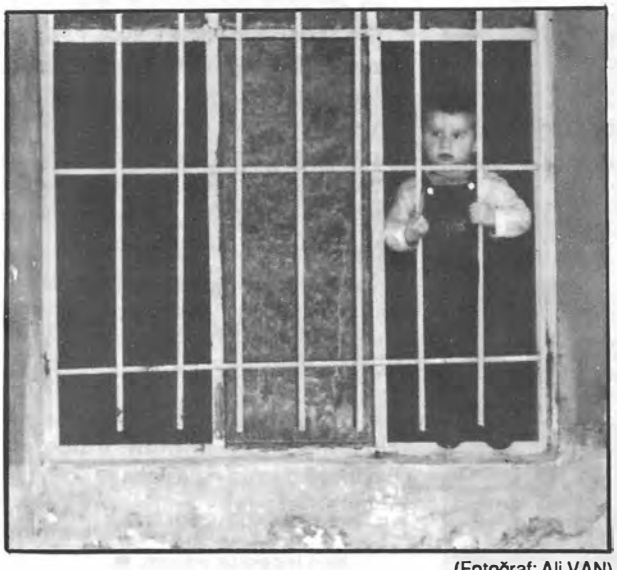

(Fotoğraf: Ali VAN)

(Fotoğraf: Ali VAN)

bir sonbahar türküsü

Nusret Kemal Otyam

Bir Anadolu rüzgârında kanatlarım
Uçmasız
Yalnızlığı ve umarlarını savurur
Tarihin damarlarına girip kan yerine
Yürüyeceksin belki bozkırın tozlu yollarında
Belki ormanların serinliğinde
Osmanlı'nın "hazan" dediği
Anlı şanlı sonbaharı dinleyeceksin
Ömürlerde sonbahar
İkbal'lerde sonbahar
Sonunda başlayan yaprakdökümü
Hangi pencerenin güneşinde kuşlar
Hangi çatıda tünemiş güvercinler
Barış türküleri söylemekten sesi kısılmış
Haykırmaktan yorgun
Yine de birlik evrensel rüzgârlarda
Kollarım kanatlarım
Çırpınıyor tutmak için
Dost ellerini insanoğlunun
Sabırsız

sıla sürgünü gurbet kovgunu

● **Lütfiye AYDIN**

Delikanlının adı **Mustafa** olacaktı.

Bu ad, kızın patronu şişman Türk'e daha çok yakışacaksa da, genç kahramanıma öncelik tanıyacaktım. Patron şanslı adamdı. Yıllar önce geldiği bu ülkede tıkır tıkır işleyen bir düzen kurabilmişti. Yabancı karısının kimliğine bir ucundan tutunup önce süresiz oturma iznini sağlamıştı; sonra da işçilikten işverenliğe sıçrama olanağını. Varsın kendine çok yakışan bir adı da olmayıversin. Kahramanıma bir adı olsun çok görmemeliyim. Bu kadar bir ayrıcalığı...

Mustafa her ne kadar pek sevimli biri değilse, bir filmi taşıyabilecek **'esas oğlan'** niteliklerini taşımıyorsa da önyargısız yaklaşmalıydım ona. Eninde sonunda gençti işte. Başını sallamayan ağaç mı var? Biraz hergelelik edecek, maraza çıkaracak, bir deli çay olup oradan oraya savrulacaktı ya, günün birinde yatağını bulacaktı nasıl olsa.

Bir ara şişman **Türk**'e vermeyi düşündüğüm adı ona verdim gitti. Gelgelelim **"Adını ben verdim, yaşını Allah versin"** diyemedim. Uzun yaşayacağını aklım kesmiyordu pek. Uykusuz, huzursuzdu. Kötü alışkanlıkları da vardı. Dahası olmadık birine sevdalanmıştı. Yaşadığı ülkeden yabancı bir kıza. Bu ona sıkça **"ölüm"** olgusunu düşündürten bir sevdaydı.

Margareet, Türk filmlerindeki şımarık fabrikatör kızlarına pek benzemese de şımarmakta kendince haklıydı. Avrupalıydı. Çoktan gönlünün geçtiği **Mustafa**'ya uzak uzak bakışı boşuna değildi. Kırılan tabak, çanağın parasını gündeliğinden kesen, işe azıcık geciktiğinde surat eden **Türk** patrona, ikide bir olay çıkaran yabancı müşterilere, son günlerde aklını hep genç erkeklere takan anasına duyduğu öfkenin acısını da **Mustafa**'dan çıkarıyordu. Kalçalarını kıvırarak, meydan okurcasına geçiyordu delikanlının yanından. Oğlan onu azıcık korkutmaya kalkınca da, müşterilerden öğrendiği sövgülerden en hoşuna gideni, kendi dilinden bir tümcenin içine yerleştiriveriyordu: **"Puşt!"**

Tınısıyla, vurgusuyla yüzde tokat olup patlayan bu sözcüğe karşın, uzun süre alttan aldı **Mustafa**. Ha deyince bir sevgili bulmak kolay mı?

Vazgeçemedi **Margareet**'ten. Gözleri biraz soğuk mavi, burnu havuç kırmızısı da olsa, saçları güzel gâvurun kızının. Sarı ibrişimlere benziyor. Sonra elleri, bacakları, boynu... Bedeninin yuvarlak bölümleri hepsinden güzel.

O güzelliklerin şimdi bir başkasına sunulması dayanılır şey değil.

★★★

Yarım yamalak gâvurcasıyla zar zor anlaştığı **Margareet**'ten sonra iyice yalnız kaldı. Ana babasıyla nerdeyse hiç konuşmadığı kırık dökük Türkçe'den kendini bileli tad almıyordu zaten. **"Yurt"** deyince sıvasız biriketten bir ev; dudakları sürekli oynayan, herşeye **"günah"** diyen bir nine; bir de o lânet karı geliyordu aklına: Öğretmen.

Artık çok uzaklarda kalan ülkesindeki okul, karabasanlı bir düştü. Islak çuval, ter, kirli soluk kokan o okulu sevebilirdi belki; eğer öğretmenin sipsivri kırmızı tırnakları bir keresinde kulaklarını delmeseydi. Kulağından sızan kan, öğretmenin kıpkırmızı ojesine bulaşmıştı. Tırnağındaki kanı temizler-

kâzım polat için

Kenan Sarıalioğlu

Mahzun bir Budha gibisin Kâzım
Hangi tellere konmuş içindeki kuş?

Bir gözün güzellikte, bir gözün beş parasız
Yüreğin sevmiş gibi, aklın unutmuş...

Ateş ile kömürün ve ömrün ortasında
Bir rüzgârla kül olmuş, acılara savrulmuş..

Ne hatırlanır, ne unutulur can sıkıntısı gibi
Gerçek düşün karnında kördüğüm olmuş..

Kaldır kadehini Kâzım kardeşim!
Her şey kan ve kanıt ister, aslolan yoklukmuş!

ken hâlâ bağırıyordu:

- Elimde kalacaksın, beni katil edeceksin başbelası! Senin gibilerin dirisi beş para etmez, ölüsüne güç yetmez.

- Al bu çocuğu başımdan oğlum. Allah için al. Güç yetiremiyorum yaşı kesilesiye. Biraz da anası olacak kadın uğraşsın, demişti ninesi de. Araya bir sürü dua bir o kadar ilenç sıkıştırmayı unutmadan.

- Olur ana. Eksik olsun arttıracağımız o üç beş kuruş. Taksitlerini ödeyemezsek satarım üçüncü dalreyi, ne edeyim olmuştu babasının yanıtı da.

Mustafa babasının gözden çıkardığı daireye de sövmüştü içinden. **"İstemem dairesi. Varsın siz geberdikten sonra bana ev mev kalmayıversin"** demişti. Boktan okula, yamalı pantolona, ara sıra hırsız - polis oyunu oynadıkları tozlu sokaklara, **Tommiks / Teksas** satıcılarının doldurduğu sinema önlerine veda edip gelmişti yeni yurduna.

Burada da sevmedi okulu. Yalnızlığıyla birlikte büyüdü yabancılığı, öfkesi. İyice asileşti. Çok dayak yedi babasından. İki kez islahevine girip çıktı, yine uslanmadı. **"bekleyin hele"** diyordu içinden. **"Biraz daha büyüyeyim, o zaman görürsünüz gününüzü."**

Tez büyüdü **Mustafa**. Yaban eldeki altı yılına dönüp baktığında, **Margareet**'in yakınlığından başka birşey görmedi yaşamını çiçekleyen. İşten işe koşuşturan babası, sürekli gergin anası, Türkleri görünce pisliğe dokunmuşçasına yüzünü buruşturan gâvurların o soğuk bakışları... Bütün bunlar para içindi. Biraz daha para, daha çok çok para... Ev, tarla, eşya, araba, banka cüzdanı...

Babası, limanda üçüncü bir iş bulduğunda bir kriz daha geçirdi anası. **"Kızımı istiyorum. Sılada boynu bükük bıraktığım kızımı getir bana"** diye tutturunca bir dayak daha yedi. **Mustafa**, bir tek bu konuda hak verdi babasına. Kızkardeşi buraya gelirse, **Margareet** gibilere benzerdi mutlaka. Kalsındı öteki ninesinin yanında.

On bir yaşındaki kızkardeşinin açılıp saçılmasından korkarken, aklının ucundan bile geçirmediği bir şeyle karşılaştı günün birinde. Anası kızına kavuşamadı ama bir **'kırık'** buldu; hemşehrisi olan **'O herif'e** gönül verdi. **Mustafa** ikinci görüşte sezinledi olup biteni. **"Ben size gösteririm"**lere bir yenisini ekledi.

Anasıyla **'o herif'i Margareet**'ten başka kimseye anlatmadı. Gâvurun kızı omuzlarını silkip **"Bana ne. Hem ne varmış bunda?!!"** deyince, **"Senin anan da orospu zaten"** demedi. Kıza bir tokat patlatıp **"Sen de orospusun"** deyiverdi.

Bozuştular.

Margareet çoktan unutmuş gibi **Mustafa**'yı. Barın hemen yakınlarında bir yere ilişmesini, ellerini dizlerinden sarkıtarak kendini göz hapsine almasını görmezden geliyor. Sanki yeryüzünde **Mustafa** diye birisi yok. Hiç olmadı. Olsa bile başını çevirip bakmaya değmez. Öyle önemsiz, sıradan,öyle işe yaramaz biri...

Nicedir bir başkasıyla birlikte **Margareet**. **Abanoz** renkli bir oğlanla. **Surinamlı**. Saçları karaçalı, köfte dudaklı biri. Gözleriyle dişlerinden başka ak bir yanı yok. Bir de avuçları...

O kapkara ellerin bembeyaz avuçları nasıl dokunur **Margareet**'e? Nasıl okşar ceviz içi rengindeki bedenini. Soyulmuş ceviz içi tadına ne hakkı var o pis herifin? Dayanamaz buna.

Zuladaki sustalıyla marsık suratlıyı mı vurmalı, yoksa kızı mı?

Dur oğlum. Adama **"Önce ananı haklayaydın erkeksen"** derler. Kızın patronu şişman Türk dokundurupduruyor zaten sinsi sinsi. **"Baban dördüncü işi de bulmuş diyorlar. Doğru mu lan?"**

"Ulan deyyus Türk, ulan Margareet. Hele sen Surinamlı... Allah topunuzun belasını versin. Ben size gösteririm" deyip çıktı bardan.

Uzun uzun, amaçsızca dolaştı. Vitrinlere görmeden baktı. Sokak aralarındasatılan mayonezli kızarmış patatesi bile istemedi canı. Bir tutam **'ot'** olsaydı, bir soluk çekebilseydi...

Kanalın oraya geldi. Bir süre demir korkuluklara dayanıp, kirli suların tembel akışına dalıp gitti. Sonra okkalı bir tükürük fırlattı sulara, yürüdü.

★★★

Filmimdeki kahramanın adını en başta saptadım. Ancak ona bir gelecek hazırlayamadım. Gücüm yetmedi.

Son olarak evlerinin kapısında gördüm onu. O eski sokakta, belki birinci savaştan çok önce yapılmış yaşlı evlerden, hani şu uzun yüzlü apartmanlardan herhangi birinin önünde. Bakımsız, köhne...

Mustafa, uzaktan yan yana dizilmiş saat kulelerini andıran apartmanlardan birine girdi. Daracık, sarmal merdivenleri çıktı. Dördüncü kattaki kapılardan birinin önünde durdu.

İçeri girdi mi, girmedi mi?

'O herif'i gördü mü, görmedi mi?

Anasıyla ikisini vurdu mu, vurmadı mı?

Aklımdaki bütün soruları bir yana bıraktım. **Mustafa**'ya güzel bir son bulmaya çalıştım, beceremedim. Gerçeği zorlayamazdım. Delikanlı zulasındaki sustalıyla bir yere girdiyse, silahının hakkını vermeliydi. Bütün kurmaca kuralları bunu istiyordu. Silahın hakkı...

Ya **Mustafa**'nın hakkı?

Ya anasının?

'O herif'in...

Bilinen bütün öykü kurallarını fırlatıp attım bir yana. Soruları da.

Delikanlı evden bir valizle çıkacaktı. Onu, her vagonu ayrı renge boyanmış bir trene bindirip, gençler için kuracağım ülkeye uğurlayacaktım. Mor ya da sarı bir vagonda, yeryüzünün bütün ülkelerini dolaşacaktı. Trenim yoksul ülkelerden sıla sürgünlerini, varsıllardan gurbet kovgunlarını toplayacaktı tek tek.

Son durak güneşli bir gençlik ülkesi olacaktı. Denizleri bataklığa dönüşmemiş; dupduru gökleri jetlerle yırtılmayan, soyu tükenmeyen kuşların korkusuzca uçuştuğu; evleri sıcacık, insanları sevgi dolu bir ülke.

Kurdum ülkemi. Gönlümce bir deniz koydum kıyısına. Üstüne gönlümce bir mavilik gerdim. Düşlediğim okulları açtım. Düşündüğüm tiyatroları, sinemaları, spor alanlarını, oyun alanlarını düzenledim bir çırpıda. Parkları unutmadım. Çocukları unutmadım. Herşey umduğumdan daha güzel oldu.

Şimdi o ülke için sevgi dolu yetişkinler arıyorum.

Mustafa'nın izini bir de... ●

köy enstitüleri'nin yazılmayan tarafları /4

● Bekir SEMERCİ

1940'lı yıllarda, dünyanın uygar denen devletlerinin **Hitler, Mussolini, Ruzvelt, Stalin** gibi liderleri dünyayı kana boyadılar. Kentler bombalandı, yıkıntılık oldu. Ordular biribirlerini topa tuttu; milyonlarca insan öldü. Bilim ve sanat adamları, savaşı istemediklerinden toplama kamplarında süründürüldü; kurşuna dizildi, fırınlarda yakıldı. Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü ise Türkiye**'yi 2. Dünya Savaşına sokmadı. Türkiye'de TBMM'nin çıkardığı yasalarla **Köy Enstitüleri**'ni açtırdı. Köylerin kalkınması için burada köylü çocuklarının iş eğitimi ile yetişmesini sağladı. Geri kalmış köylerimizi kalkındırmak için köylerde köylülere okul, öğretmenevi, kümes, işlik yaptırttı. 1945 - 1955 yılları içinde hükümet **Türkiye**'de okulsuz, öğretmensiz tek köy kalmayacağını plânladı. Öteden beri camisini, çeşmesini, çamaşırlığını, yolunu, köprüsünü imece ile yapan köylüler okul yapım kampanyasına katıldı. Kurtuluş Savaşı'nda düşmanı yurttan kovmak için orduya silâh, cephane, erzak taşıyan köylüler kendi okulları için sırtlarıyla, kağnılarıyla, arabalarıyla, eşekleriyle taş, kum, kereste, toprak kiremit... taşıdılar. Kollarını sıvayıp, kendi okullarını yapan köylülerin, okul yapma kampanyalarını; valiler, kaymakamlar, bucak müdürleri, köy muhtarları, **Köy Enstitüsü** öğretmencleri ve öğrenileri destekledi.

Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerini stajyer - denetçi olarak köy okulları yapımında görevlendirdi. Bu öğrenciler çalıştıkları bölgeleri hakkında yapılan okullar için her ay Milli Eğitim Bakanlığı'na, bulundukları il'e, kesiminde çalıştığı köy enstitülerine rapor verdi. Yüksek Köy Enstitüsü öğrencileri çalıştıkları bölgede köylülere okul yapımında çok kolaylıklar gösterdi, örnek çalışmalar yaptı. Staj dönemini bitiren öğrenciler, enstitülerine döndü. Yaptıkları okul çalışmalarını yöneticilerine, İlköğretim Genel Müdürü **İ. Hakkı Tonguç**'a anlattılar. Değerlendirmeler yapıldı. Ben de Yüksek Köy Enstitüsü öğrencisi olarak bu kampanyaya katıldım. Kendi ilçem olan **Hadim**'de göreve başladım. Köy okullan yapımında çalışan arkadaşlarımın çalışmalarına benzeyen bu imeceden bir örnek sunmakta yarar görmekteyim:

Hadim köylerinde evler hep düz damlı idi. Köylü okuluna çatı yapmasını, kiremit döşemesini bilmiyordu. Bunun nedeni de 2. Dünya Savaşı'nın ekonomik çöküntüsünün köyleri etkilemesi idi. Köylüler çok yoksuldu. Kentlerde her şey karaborsa idi. Ekmek karne ile satılırdı. Böyle bir dönemde, bizim köylüler insan öldürmüyor, kendi köylerine okul yapıyorlardı. Dünyayı kana bulayan sözümona uygar devletler **Türkiye**'nin bu insancıl çalışmasına bakıp utanmalı idi.

Kendi köyüm olan **Kalınağıl**'da köylüler okullarının duvarlarını yaptılar. Çatı ve kiremit işine gelince tekerleri taşa dayandı. Bana: **"Sen bizdensin. Paramız olmadığını bilirsin. Çatı, kiremit çok para ister. Taşı yont da yontalım. Gözü kör olsun yokluğun. Paramız yok işte... Bize bir kolaylık göster bitirelim şu okulu"** diyorlardı. O dönemde **Marsilya** kiremidi yalnız **Eskişehir** ve **Kütahya**'da yapılıyordu. Kiremit bu kentlerden trenle **Konya**'ya, **Konya**'dan kamyonla **Hadim**'e, **Hadim**'den **Kalınağıl**'a eşeklerle taşınıyordu. Etin kilosu 20 kuruştu. **Marsilya** kiremidinin tanesi ise köye 63 kuruşa geliyordu. Bizim köy bağcı olduğundan her evde küpler, şıra dağarları vardı. Bunların nereden geldiğini köyün yaşlılarına sordum. **"Sille'den usta getirttik, köyümüzde yaptı"** dediler. Köylüleri topladım. **"Kiremitleri sizinle beraber keseceğiz. Çatı yapmasını da ben size öğreteceğim"** dedim. Köylüler **"Bu iş çok zor"** dediler. **"Hepinizin evinde on batmanlık kocaman küpler, yirmi batmanlık şıra dağarları var. Bunların toprağı Aşağı Göcük'ten gelmiş. Siz toprağı çekin, odunu getirin gerisine karışmayın"** dedim. Muhtar **Bozkır**'ın **Çat** köyüne adam yolladı. İki kiremit ustası geldi. Fırını kendim yapmayı üstlendim. (1) Köylülere bir müjde verdim: **"Sizinle hem okulun kiremidini keseceğiz, hem de çatısını çatacağız. Siz ne kadar yoksul olsanız olun okulun çatısını da yaptırtırsınız, kiremidini de alırsınız. Ama hepiniz kendi evinize bunları yapamazsınız. Şimdi bunları yaparak öğreneceksiniz. Evlerinizi de düz damdan kurtaracaksınız. Bundan sonra kimsenin evi akmayacak, damı da yıkılmayacak"** deyince; köylüler:

"Bizim kafalar çooook kalın. Yontmayla törpülemeyle hizaya gelmez. Devlet baba bizim tarafa elini uzatmalı, toprak vermeli, çocuklarımızı şehir çocukları gibi okutmalı, onları meslek sahibi yapmalı. O zaman belki bizim köyün yakası biraraya gelir de yüzü güler" dediler.

Köylülerle bir iş bölümü yaptık. Köylüler elenmiş kiremit toprağını harmana yığdı. Kiremit ustaları köylülere çamur kardırdı. Kiremit kesti. Köylülere yere kalıpla koymasını öğretti. Otuz bin kiremit kesildi. Kuruyan kiremitler yaptığımız fırında pişirildi. Köylülerle beraber okulun çatısına başladık. Çatı makası profilini, yere tutturduğumuz tahtaların üzerine çizdik. Beraber birkaç makas yapıp çatıya sıraladık. Bunları gören köylüler okulun çatısını kendileri tamamladılar. Kiremitleri dizdik. Ustalık yapan köylüler okuldan onbeş metre kadar geri çekilip yaptıklan işe bir baktılar:

"Oh be! Ne de güzel yapmışız. Bize bu yolu gösterenler sağ olsun" dediler. Kendi okullarının çatısını çatan, kiremidini kesenler çevre köylerde başlattığım okulların işlerini yapmaya çağrıldılar. Amelelikten kurtulup usta oldular. Kendi ekmeklerini kazanmaya başladılar.

Stajım bitmişti. Enstitüye dönecektim. Köylüler yanıma geldi: **"Senin için bu akşam davullu mavullu, türkülü mürkülü oyunlarla bir eğlence yapacağız. Seni bir şenlikle uğurlayacağız"** dediler. Akşam köy odasına gittim. Kendi okullarını yapan köylüler, çok coşkulu bir eğlence yaptılar. **Deli Muharrem**'in türküsündeki **"Kan gibi pancarı yemeyen hastadan umut mu olur"** dizesi kulağımı çınlattı. **Eyvaz Mustafa** yanıma geldi: **"Biz karacahiliz. şimdi devlet köyünüze okul yapın dedi yaptık. Yarın bu adamların yerine başkaları gelirse, bunlar gâvur icadıdır yapmayın, derse yapmayız. Biz eski kalıbın insanlarıyız. Devlet bizi bugünün kalıbına dökmeli ki o zaman memleketin sırtı yere gelmez..."** dedi.

Aradan bir yıl geçmeden **Eyvaz Mustafa**'nın dediği çıktı. Devlet iki yıl içinde 5.000'den çok okul yaptırtmıştı. Köylünün uyanmasını istemeyen karanlık güçler, Köy Enstitülerini, onları yaptıranları, köylere okul yaptırtanları komünistlikle suçladılar, Köy Ensitüleri'ni de kapattılar. Köylülere **"Okullarınızı biz yapacağız"** dediler. Ama yapamadılar. Aradan kırk dört yıl geçti. Hâlâ birçok köy okulsuz ve öğretmensiz. Güzelim köyler gurbetçiler, göç edenler, garipler, ameleler yuvasına döndü... Köylerin kalkındırılması da unutuldu... ●

(1) Çifteler Köy Enstitüsü'nde öğrenciyken tuğla kesip pişirmiştik.

- SÜRECEK -

yaşama yeni bir ad verebilmek

● Tansu BELE

SESİNİ SESİME VER

.....
yeni bir söz seçilecekse yaşama
ince bir damar gibi
yürekte örselenmiş kurşundan
başlanmalı:
dünyanın kabuğu çatlıyor
dağlar birbirine değdi.

'Yaşama yeni bir söz seçmek', ona başkaldırının adını koymak demektir. Kişi yaşamı adlandırabildiği ölçüde varolur. Ama yaşamı adlandırabilmek, öncelikle onunla girişilecek bir savaşımı da göze almayı gerektirir. Yeni bir ad, yeni bir değer yarısını da birlikte getirir çünkü: yaşamın karşısına yeni bir değer yargısıyla çıkabilmek de ancak **'yürekli bir ozanın'** göze alabileceği bir savaşım işidir.

Leylâ Şahin yürekli bir ozan: onun şiiri, ilk bakışta salt kendi yaşamını irdelemekte olduğu duygusunu uyandırıyorsa da, imge denizinin enginliğine açılındığında, gerçekte ozanın, yaşamın ta kendisini yargıladığı, sonuçta ona sorular yönelttiği kavranıyor. Bu da, okuyucuya gerçek sanatın hazzını duyuruyor, okuyanın şiirden pay almasını sağlıyor. Gerçek şiir de zaten, yaşamın kendisini sorgulamak, kişiyi onun çeşitli yönleri üstüne düşünmeye çağırmak demek değil midir? Dahası, duyguların -ve imgelerin- çalkantılı denizinde doludizgin savurup uçurarak, düşüncenin o yapyabancı, yabanıl ve eldeğmemiş güzellikteki yepyeni kıyılarına ulaştırmayan şiiri, insan neylesin? Ama o kıyılara ulaşmak, ancak fırtınalı denizlerin azgın dalgalarına karşı koyabilmekle olasıymış: varsın olsun! O dalgalara başkaldırıyı göze alamayan ozanı da ben neyleyim?

Evet: denizler dalgalanmadan durulmazmış. **Leylâ Şahin** de, o dalgalanmaların değerini iyi bilen, hakkını veren gerçek bir kavga ozanı. O, yaşama yeni bir ad vermek isteyenlerden çünkü: bunun da yolunun savaşımdan geçtiğini biliyor. Savaşımının bilincinde: bunu da ona, bana göre şiirden önce yaşamı öğretmiş. Önce kadın, sonra insan, sonra şair yaşamı... Yaşama ad koymak ve başkaldırı isteğinin gereği, ona karşı savaşımını öncüleyen kimlik göstergeleri. Yaşama başkaldırının gereği: sanatçının hası da, önce yaşayandır yalnızca, yazan değil... Yaşama, önce **'yeni bir söz** ara**yışıyla'** karşı çıkabilendir. O; bu söz (bu ad) yüzünden ne denli çetin bir savaşıma girişebilmişse, yaşam önünde (varoluşa karşılık) yokoluşu ne denli göze alabilmişse, yaşam da o denli değer kazanır onun için. Kişinin yaşama başkaldırısının anlamı, ona yüklediği değeri olur.

Yalnız, az önce de belirttiğim gibi **Leylâ Şahin**'in şiirinin bir başkaldırı şiiri olduğunu ilk bakışta seçebilmek oldukça güç. Onun direnmesinin, bir kadının duygulanımlarının çok ötesine bir yerlere aktığını, taşındığını sezebilmek... Onun kişi, toplum, dünya, sevgi, aşk, kadın, çocuk, evren... kısacası yaşamın bütünlüğünü tek tek kuran ayrıntıları üstüne söze getirdiği düşüncelerini vurgulamak amacıyla direnmesini anlamak, şaşılası bir tat verir insana: çünkü o bunu, öylesi alışılmadık, bambaşka bir dil aracılığıyla yapmaktadır ki! Onun dili oldukça yeni bir dildir. Nedeni de, bu dilin aracı olduğu düşüncelerin, bir kadının duyarlık penceresinden bakmakta oluşudur çevresine. Sevecen, yumuşak, sokulgan, sıcak, sevgili, anne ama eşit olarak, bir olarak, birleşme, bütünleşme isteğiyle, giderek düşüncesiyle dopdolu bir duyarlıktır bu. Sonuçta da, artık şiiri **'benim istediğim dünya'** sloganından kurtarır. O artık, şiirinde dünyayla bütünleşme aşamasına ulaşmıştır, kabul etmiştir onu. İşte bunun için direnir ve bu direncinde sonsuz güçlüdür. Bu gücünü de kadın sevecenliğinin ipeksi kıvrımlarına incelikle gizler dünyayı incitmeden, kırmadan çıkar onun karşısına. Öyle ki, onun, dizelerinde yaşamı yeniden, yeni baştan, **'bir kadının istediği gibi'** kuşatması, pırıltılı bir derinin sıkça gizlediği bir atardamarın çok derinde biryerlerde gürül gürül akışına benzer sanki: öylesine gizli, gizemli, yalın, tek başına ama kesin. Geri dönüşsüz... Bu şiirin derisi sonsuz güzellikte ışıklar ve renklerle bezenmiş bir giysinin görkemini, bir dilin zenginliğini taşır: ozanın belleğinin kurguladığı yepyeni bir gökkuşağıdır, orda özgün imgelerin çok değişik bir biçimde yıldızlaştığını görür, beğeniriz. Ama bu güzelim kabuğun altında da, suya saplanan çeliğin eşsiz direnci, sarsan bir yumruğun gücüyle her an uyarır bilincimizi, şaşırır, yepyeni düşüncelere dalarız:

ADASINI İÇİNDE GİZLEYEN IRMAK

ben sana aşklar getirdim
umutlu bir güne pençe vururken korkak bir aslan
sana aşklar getirdim, bir geyik güzelliğiyle
girdim gecelere
ay sulara düşerken...

yıkıla yıkıla -büyür- dağ, gevşemez
savrula savrula -açar- çiçek, renginde
ben sana aşklar getirdim
gidemem.
.....

'Gidemem' diyor o: çünkü gelişinin ne denli değerli

olduğunu bilmektedir. Gelişinin ayrıcalıklı bir geliş olduğunu vurguluyor. Nedeni de, bu şiirin, adasını içinde saklayan bir kadının ırmağı olmasıdır. Adasını, sonsuza dek savunmada, gerektiğinde kabul ettirmede kesinlikle kararlı bir kadının... Irmak, akma gücünü içindeki adadan almaktadır. Onda bu isteği yaratan odur çünkü: gizli ada yani sevgisi. **Leylâ Şahin**'in nice sınamalardan geçmiş insan sevgisi. Sınamalardan geçmiş, ama tükenmemiş, tersine bilenmiş insan sevgisi...

O yüzdendir ki **Leylâ Şahin**, şiirinin sesini tıpkı bir ipekli mendil işlercesine ya da bir kanava dokurcasına kadınsı bir beğeniyle oya gibi bezerken, direncini bu yumuşacık kılıf içinde keskince biler ve yaşam önünde ona -önce kadın sonra insan olarak- diyeceğini der, adını koyar:

ADASINI İÇİNDE GİZLEYEN IRMAK

.....
yalnızlığı iyi bilen biri olarak
halkım ve ağrılı anneleri adına
insan soyundaki incelikler
ve ertelenmiş güzellikler adına
ülkem!
sayfalarını yeniden yazacağım.

Yaşamın yolu, varolmanın: aşkın, sevdanın, sevginin, kadının **Kafdağı**'nın ardına sürülmüş sesi: o sese, nice ayrılıklardan, yalnızlıklardan, örselenmelerden, yokluklardan, hüzünlerden geçmeden ulaşmak olası mı?

SESİNİ SESİME VER

.....
aşk: kaçınılmaz olgudur
dipte resmi
nedensiz ayrılığın.
sevda: dumanlı doruk /
geçit vermez, incinir gözlerim.
sevgi: yaylalardan ovalara
dizboyu çimen.
hüznü hiçbir şeyle anlatamam
(kuşlar gittikten sonra
siz o ormandan hiç geçtiniz mi?)
.....

Yaşama başkaldırının adını yalnızca erkeğin koyabildiği bir dünyada, kendi adını yaşamın yüzüne vurabilmek... Olası mı?

Evet, olası! **Leylâ Şahin**'in şiiriyle:

MEKTUP 4

.....
bir gül, kurulsun şiirin sofrası:
uzak şarkılar söylerim yanıbaşında
duvarlar yıkılır.
.....

Şiir anlatılmaz. Ama şiirin çalkantılı denizinin ulaştırdığı kıyı: düşünceler, düşündürür... Dökülür ak kâğıt üstüne. ●

Ağustos · 1990

ranzam şahidim olsun ki

İlhan BÜYÜKCEBECİ

Sana iki uzun saat sunsam
gece nöbetlerimden
özlemin kanattığı yalnızlıktan
sessizlikte mahzun iki saat.

Sen yeter ki bekle
umudu ateşleyen mektuplarını
esirgeme
ve bana yarını bağışla.

Doğru değil 'her aşkın yarım olduğu'
sahi okumuş muydun, "Ölmeden evvel
Necatigil'le yapılmış son konuşma"yı

Bekle, turuncu bir akşam
el sallayacağım tren penceresinden
anızların yakıldığı tarlalara
mataramda kırgın bir sevinç.
Ve sen, alaca bir hüzünle hazır ol
benimle nöbet tutmuş şiirler söylemeye.

Oysa karşılaştığımız an
anlatamayacağım ışıksız köyleri
yağı tükenmiş kandilden
kelimeler titreyecek dilimde.

Gözlerin, demiştim bir gece
yıldızlar ne yakındı, sen ne kadar uzak
gözlerin hep elâydı, gökyüzü de...

Mayıs '82

sahilde...

İbrahim Tığ

-Öğretmenim M.Yaşar Bilen'e-

Dingin yürekli deniz
Sevgi özlemi (mi) çekersin
altında gökyüzünün
Kıyıya vuran
dalgaların niye?

Köpüren suların
ortasındayım
bir martı gibi hafif
Yapayalnız.

Gökler / çıldırtacak beni
Güneşle seviştiği yerde
denizin.

'cemre' üstüne

● Azime KORKMAZGİL

Sevgili **Lütfiye Aydın**.

Can Dostum!

Kitabını, bu ikincisini, önce adıyla, sonra kanı canıyla alıp bağrıma bastığım günden bu yana dört ay geçti.

Önce, bir güzel okudum onu; soluk soluğa ve postadan çıktığı günün gecesi..

Sonra koydum başucuma.

Babacığım 90 yaşına tutunmaya çalışıp da çok çok zorlandığı o çok acıklı günlerdehaftalarda aylarda, orda, başucumda, hep durdu..

Kitapta, altını çizdiğim pek çok tümceden, ille de birinin üstüne basılmıştı (benden sayfa numaraları bekleme!): **"Kadın, sevgiyle korku karışımı bir ışığın yüzdüğü gözlerini adamdan ayıramıyordu."**

Sanki bir saattı da, yelkovan'la akrep, gelip üstüste, tam bu noktada durmuştu!

Babamı, bilinmeyen'e uğurladıktan sonra, alıp başımı gittim.

Alıp başını gitmek ne demektir, **Cemre**'nin yaratıcısı olarak, en iyi sen bilirsin, bunu..

Yaz bitti. Sonbahar yarım kaldı. Şimdi dağlarda tipi var. Sabah beri, tipinin estirdiği ayaz vuruyor, sarıkırmızıya çalan yeşile. Üşüyor ve ürperiyorum: Kış ve grip kapıda. Aklıma geldi; **"Cemre"** aylardır işte oracıktaydı; kapıya gelip dayanan kış ve grip, bana kitabındaki tüm umarsızları anımsattı. Önümde uzanan yaylaya baktım ve ürperdim: Üşüyen kim?

Şimdi dağlarda tipi var. **Cemre**'nin bana çağrıştırdıklarını mı özledim; kitabını, beklediği yerden, bir kez daha okumak üzere, uzanıp çektim kendime. Ön kapağı bağrıma bastım, sevgili çocuk ruhlu Tuncay Betil.. dedim, kırmızının üstündeki mavi damlacığa bak!

Arka kapağa da baktım. Başımı kaldırdım, sevgili **Vüs**'at O. **Bener**'e de selam olsun bu yayladan.. dedim; o, **"çözülsün içimizdeki buzlar!"** demiş.

Ünlem'i ben koydum.

Sevecenlikle dolan, çoktan ısınmış yüreğimle, 96 sayfayı tümden kucakladım.

Kırık yoksul bir dal vuruyor pencereye.

En uçta, kırık dalın ucunda bir serçe düşlüyorum. Kıpırdak, ivecen, umursamaz serçelerden birini. Sabahı bulursak kar birikir.

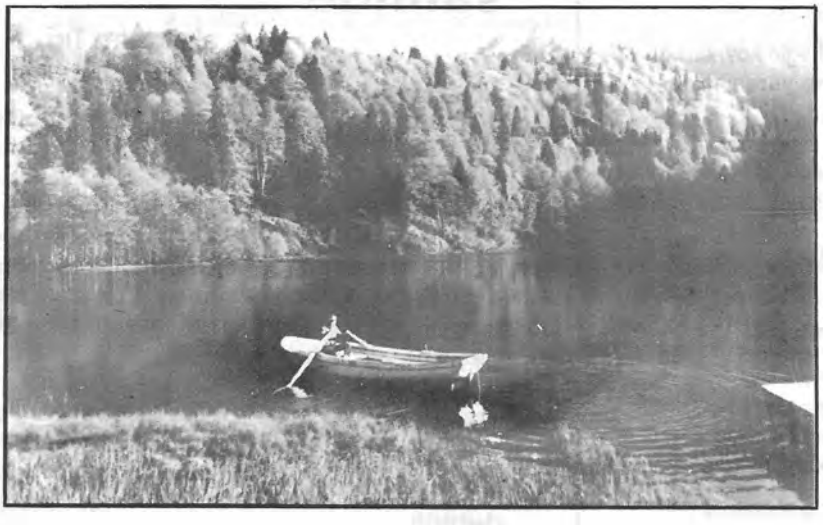

Ne demişsin bak: **"Karları incitmeden yürüyoruz."**

Elektrik, fırtınadan olacak, bir sönüyor, yekinip bir daha yanıyor.

Elektrik geldikçe, bir türkü, radyoda bir türkü, kaldığı yerden sürdürüyor. Hemen girişte, **Guernica Bitti mi?**'de, bak ne demişsin: **"... kavgaya hazır, barışa yatkın, sevdanın sözcüsü** (bir) **ezgi, çekip gitti; ben orada kaldım..."**

"Sarı bir mendile benziyordu."

Türkü mü?

Hayır; senin, karataşların üzerine oturup seyrettiğin **"küçük düzlük"**!

"Dün'lerin, gelecek habercisi değil, yeniden yaşanan geçmiş parçaları olduğunu" sanırmışsın.

"Şeyy" diyorum, kendi kendime, durmadan, **"şeyy, dönüş yolunu çıkaramıyorum bir türlü. Buralara bir türkünün kanadında gelmiştim de.."**

Yıllar önce, hayli oluyor, çok yıllar önce, Amado'nun bir romanından, kakao yetiştirenlerin acılı yaşantılarını öğrenmiştim. Çok sevdiğim kakao lezzetine, bir daha dönüp dilimi değdirememiştim. Senin, **Acılı Güzelin Öyküsü**'nü okuduktan sonra, bilmem 'antepfıstığı'na yönümü dönüp bakabilecek miyim, bugünden sonra? **Oğuzlar Mahallesi**nde, **Ümmühan**'ı, **Maya**'yı başlamadan biten yaşamları, ille de **Maya**'nın öyküsünü yaz **Lütfiye Aydın: Maya**'ların romanını türküsünü oyununu.. **"Tekmil yazı köylerine ün salmış"** güzelliklerin **"savruluşunu"** yaz! Durup durup, 17 yaşındaki **Mercan**'ı düşünüyorum: Seyyar satıcı babası, kendine bir karı mı aldı, **Mercan**'ın başlık parasıyla? **Seyit**'i kim vurdu, **Mercan**'ı kim vurdu?

"Çoğu yaşamadan öldüler" deyip kesme sakın!

Ya, **Düşle Gerçek Arasında**... başlıklı öykü?

Doyamadım. Kimi bölümceleri tümceleri, kimi söz öbeklerini, döndüm döndüm okudum. Hele, **"bölük pörçük izlenimler"** için söylediklerin, canevimde buldu karşılığını:

"... O şımarık ayrıntı, zorlar da zorlar yazarı. Uygun bir başlangıç, usturuplu bir sonuç uydurup, kendisini yazdırtır önünde sonunda.*

"... Hepsi de İnsan görüntüsüydü: Her yaştan, her sınıftan, her cinsten. Çocuklar gençler ortayaşlılar. Zenginler yoksullar ortahallller. Kız çocukları gençkızlar ortayaş kadınları yaşlılar..."

"... Mutlaka ayak altında kalıp ezilen bir çocuk bir yaşlı bir çiçek olurdu böylesi durumlarda."

"... Yazılmaya değer bulunan nice şey, yazıldıktan sonra birden, yitiriveriyordu büyüsünü. Yaşamak gibi..."

"... İçinde 'yasak' ögesi olmayan aşka aşk mı denir?"

Ve daha...

Bu anlatım; senin konuşma biçeminin kesin çizgilerini, devinirkenki kıvraklığını ve özgün duygululuğunu veriyor.

Ve başka pek çok şeyi!

Sana, kişiliğine, yazarlığına... ilişkin!

Başladığım gibi bitti kitap: **".. İtiraf etmeliyim, güzel bir ürpertiydi".**

Şimdi, yalnızlığın öte yakasına geçebilirim.

"... Adı konmamış bir sıcaklık" içindeyim.

Adı konmamış bir sıcaklık!

Senin acılı Türkçe'n.. Sayısız sorularla örülmüş, şiirsel bir serüven, baştan sona bu kitap. Onu, **İkili Yalnızlık**'tan daha mı çok sevdim yoksa?

"İbrişim çiçeklerim lâvanta kokuyor" diyorsun, **"yüreğim barut"** diyorsun! ●

koşularak sancılara

Haşim Şahin

Tanrım,
Bu zalim ve yangın günlere,
Eli tutulamaz dostluklara mı doğurdu
Analarımız bizi,
Koşularak
Onca sancılara.

Yaralara tuz sızdıran zalimlerin
Gündemini çizdiği yaşama mı
Büyüdük koşaradım,
Taşınamazını sırtlayarak acıların.

kındam / 7

26 - 27 / Temmuzlu sevinin
mavileşen mayası

Oğuz Tansel

Düşlerin düşü. Işıklanıverdi günlerim:
Önce Bismil, görünmez atla yol kanatlı;
Kana bulandı çevren, varlı yokta, kıyısı
Kaşık çalımı, yolumuzun üstüne ayağılı

Koyuverdi tükenmez ilkyazı. Belimden
Sarmalayıp sımsıcaklığı birleyin
Gerçeğin düşe sığmazı, Aşlamalar insanladı
Meyrem Yiğit'in sevi çizgide bıçkırı.

Karasevi, küpelioya, koçboynuzu,
Yıldız bahçesi Ceylan'ların gelin odası
Gözlügülüzar, sürmeli, inekizi, gönlüorta,
Çakmaklı, seviağacı, oynaşlı, benlikara...

Yeşilimsi gökyüzü eriye, çoğala:
Masal ovayı yıkadı üveyik çağrısı
Gecemiz şimşekli, birlendi evren
Şakıyan çiçekli ışığı selce usumda.

biliyorum

Asım ÖZTÜRK

Biliyorum hızla akıp giden zamanı durduramam
Kopan bir yaprağın yeşili değilim
Irmağın yatağındaki serinlik,
Kırılan, parçalanan kayanın
Sesindeki korkusuzluk;
Bir yerde duran
Bir yerde bekleyen anılar benimle,
Uzansam, düşüncemde bir filiz
Dokunsam
Derin, ıssız gölgeler
Elimin sıcağında eriyen kar yığını
Bulut kümesi.

Biliyorum bir daha yaşayamam pişmanlıklarımı
Yanılgılarımı bir daha,
Işığı yansıtan ayna gibi
Bir kez koptum, savruldum zamandan
zamansızlığa;
Durup sevdalarımı yaşayamam,
Solan renklerin
Yitip giden sesle
Yankısız bir sesi salıverdim,
Kaçıncı uzanımında çakışır
O gel - gitlerin sesinde
Bir çizgi
Bir ses sevdalarım,
Unutulmaz bir bakış
Duru bir suya düşüp halkalarla çoğalır
İçimde her zaman.

o

ibrahim yıldız

vakti karalamadık hiç
alınteri döküldü ekmeğimize
içimizde gezindik
giriverdik denize

denizlerimizdir sevgi
ekin biter üstünde
hava kararsa
kar yağsa bile

umut değdi usumuza
tersi soyarken hepimizi
sayılar durdu dikine
bacalar demokrasi

şöyle düşündük de

(şapka)

16.04.1990
06.11.1990

KÜLTÜR - SANAT OLAYLARI / HABERLER

SERGİ

● **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde 7 - 20 Aralık 1990 günleri boyunca **İlhan Sağnak**'ın **"Nostaljik Kartpostallar"** sergisi vardı.

● 21 Aralık günü aynı Galeri'de **Yasemin Özkara**'nın resim sergisi açıldı.

● **Mahmut Gologlu Kültür Merkezi**'nde ise 14 Aralıkta **K. Şahika Özünel**'in suluboya - yağlıboya resim sergisi açılışı yapıldı.

● **Trabzon Fotoğraf Sanatçıları Derneği (FOTO FORUM)**, üyelerin yapıtlarından oluşan bir karma sergiyi 22 aralık günü **Ordu Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde açtı.

● 26 Aralık 2990 tarihinde de **MÜ. GSF. Resim Bölümü** ile **KTÜ Resim - İş Eğitimi Bölümü** 1. sınıf öğrencilerinin çalışmalarından oluşan **"Temel Plastik Sanat - Desen Sergisi"**, **Trabzon Akbank Sanat Galerisi**'nde açıldı.

TİYATRO

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu "İçerdekiler"** oyununu Aralık ayı boyunca sahnelemeye devam ettiler. 27 Aralıkta **"Bir Şehnaz Oyun"** tekrar sahneye koyulurken, 24 - 25 - 26 Aralık günlerinde **Kent Oyuncuları Müşfik Kenter** gösterisi olan **"Bir Garip Orhan Veli"** ile tyatronun konuğu oldular.

KONFERANS

● **Trabzon Belediyesi Deneme Sahnesi**, 18 Aralık 1990 tarihinden başlayarak **Brecht**'in **"Carrar Ana'nın Tüfekleri"** oyununu sahneye koydu. **Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi**'nde sahnelenen oyunu **Necati Zengin** yönetiyor.

● **M. Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi** öğretim üyesi **Doç. Mehmet Özer**, 26 Aralık günü **KTÜ Mahmut Gologlu Odıtoryumu**'nda **"Çağdaş Sanat Eğitiminde Temel Sanat Eğitiminin Yeri ve Önemi"** konulu bir konferans verdi.

DİA GÖSTERİSİ

● **Trabzon Fotoğraf Sanatçıları Derneği, Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'ndeki Dia gösterilerini Aralık ayında da sürdürdü. 1 Aralık günü **Zafer Baki**, 8 Aralıkta da **Ali Van**, dialarını fotoğrafseverlere sundular.

İMZA GÜNÜ

● Şair **Ahmet Özer** 22 Aralık günü **Mahmut Gologlu Kültür Merkezi**'nde yayımlanan dört kitabını okurlara imzaladı.